

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De bello Asiatico cum Aristonico; & aliis rebus.

S. 1. Or. S. L. *casta belli.*

ATINUS cognomine *Philometor* Afiz Rex a Eumenis illius, qui constanter adeo Romanorum amicitiam coluerat, filius fuit. Hic, postquam per annos quinque jam in sua tutela fuisset, nam Attalus patruus ipsi tutor fuerat, anno Urbis sexcentesimo vigesimo decedens Populum Romanum testamenti tabulis hæredem reliquit. Qui tamen vix legitimum testamentum facere potuisse videtur, cum ex *Iustino* satis pateat *b*, eum parum sane mentis fuisse imo potius plane insanivisse. Et, licet sane mentis fuisset, dubium inter eos, qui res civiles tractant, habetur, an regna testamentis transferri possint *c*? ut per bona, quorum heredem Populum Romanum faciebat, tantum intelligenda fuerint suppellex omnis & instrumentum regium *d*: quanquam plura regna etiam hac ratione acquisiverunt Romani: nec litem hanc nostram facimus. Sed præterea non tantum impium hoc testamentum habebatur, reliquerat enim Eumenes Attali patrem filium *Aristonicum* ex pellice natum *e*;

VC-

a Strabo L. XIV. n. 624. & 646. Epir. S. Prolog. Tragi L. 36. b L. XXXVI. c. 4. c Vid. Gror. de I. B. P. L. l. c. 1. §. 12. d Vid. Fl. L. l. c. 20. e Strabo Iustitii. Liv. epir. 59. ante Eumenis F. dicit.

REIPUB. ROMAN. LIB. VII. 69

verum omnino fictum esse a Romanis multi iactabant; ut ex epistola *Mithridati* ad *Arsacem* apud *Sallastrum* a pater. Nec videtur differri *Horatius b*. Sed *Mithridati* forte professo Romanorum hosti, nisi iud idoneis testibus credere fas non fuerit. *Livius* hic diversum ab aliis sensisse videtur, & putasse, Asiam ita Romanis legatam, ut ab iis liberaretur. Et forte in ipso Senatu Romæ diu de iustitia huius causæ dubitatum fuit; cum demum post biennium Asia *Crasso* Consuli eidemque Pontifici *Max.* provincia decreta fuerit: hinc primus eorum, qui Pontifices Maximi contulatum obtinuerunt, cum exercitu extra Italiam profectus est: cum *Flacco* collega multam dixisset, si a sacris discessisset, quod *Flamen Martialis* erat *d*.

§. II. Et infelix sane *Crassi* expeditio fuit: nam, cum prædæ, quam bello, intentior et prælium cum *Aristonico* iuxta *Leucas* commisisset, (prope *Smyrnam* illud oppidum fuit) victus paucis inconsultæ avaritiæ suo sanguine dedit: vel iuxta alios, ne in manus *Aristonici* veniret; decedens accessit ratione mortis effugit & *Virgam* enim, qua equum regebat, cum in custodia sui barbari oculum direxisset, vi doloris eum ad necem suam accendit. *Vellejus Paternulus L. II. cap. 4.* cum

A. U. 622.

§. 2. *ipsum bellum.*

a Histor. L. IV. b Od. L. II. m. XVIII. v. 5. ubi vid. Porphyry. & Vet. com. Cruquii. c Vid. epir. 59. d Cic. Phil. XI. cap. 8. Justin. d. 1. f Strabo. L. XIV. n. 646. g Val. Max. L. III. c. 2. v. 12.

eum ab Aristonico (puto, ejus iussu) interemptum dicit. Successit Craffo *M. Perperna* Consul anni sexcentissimi vigesimi *623*. tertii, qui nondum civis Romanus Consulatum adeptus est *a*; cum pater ejus nihil ad se pertinentia civis Romani jura complexus esset. Hic victum Aristonicum fame ad dedicationem compulsi *b*; eumque in triumphum duxit teste Vellejo, & ut videtur, Valerio Maximo, sed potius locus Velleii levi dilinitione juvandus est, ut triumphus ad *M. Aquillium* Perpernae successorem referatur: nam hunc quidem Pergami mortuum historici tradunt *c*; cum tamen Aristonicum jam Romam misisset. Et certe properavit in provinciam Aquillius, ut triumphum Perpernae eriperet: ibique reliquias belli conficere iustus, immani scelere & Romanis haecentis moribus incognito, fontes veneno miscuit *d*, ut certas urbes ad dedicationem compelleret. Atque ita Asia in potestatem redacta eam ex Senatusconsulto & decem legatorum consilio legibus, institutis, atque conventibus ordinavit *e*. Regibus inde, qui adversus Aristonicum arma tulerant, premia perfoluta sunt. Filii *Aciorathis* Regis Cappadociae, qui eodem bello occiderat, Lycaonia & Cilicia data: *Mithridati* Pontico Phrygia Major. Fuit hic Mithridates dictus *Evergetes*, pater Mithridatis *Eupatoris* *f*, cujus §. praec. mentionem fecimus.

a Val. Max. L. III. c. 4. n. 5. *b* Eut. L. IV. c. 20. *c* Vid. Strab. Justin. Eutr. ad. II. d. Strabo d. I. c. Justin. L. XXXVIII. c. 1. *d* Appian. Mier. n. 177.

mus. Aquillius Romam reversus anno demum Urbis 627. triumphavit.

§. III. Ita immentem plane opes in Asia *§. 3. Lu-* devicta Romam invecitae sunt; quae perniciosissimae Romanorum moribus fuerunt. Nam statim quidem a victo Antiocho multum a praefata illa frugalitate mores sumptuosiores Romanorum mutati fuerant, luxuria peregrina ab exercitu Asiatico in Urbem invecitae *a*: sed subacta jam penitus Asia iisdem moribus plane funesta fuit *b*. *A-* faticos enim mores jam dudum luxu infames fuisse notissimum est *c*; & de variis ejus generibus facillime probari posset. Paucis speciminibus loco addemus *Jones* luxuriosissimos fuisse loci in margine citati probant *d*: & praecipue Ephesios *e*. De Phrygiis idem notissimum est, vel ex iis, quae *Themistius* apud Virgilium sibi objicit: a quo etiam alibi *g. Semivari* dicuntur. *Ly-* di demum ita infames otio & deliciis fuerunt (postquam certe a Cyro fuerunt subacti *h*) ut non tantum ipsum *Isidorum* nomen ab iis accepterint Romani: sed ut etiam variis proverbis eorum mores perditum originem dederint *i*. Postquam ergo Ro-

a Liv. L. XXXIX. c. 6. *b* Plin. H. N. L. XIII. c. 3. XXXIII. c. 21. XXXIV. c. 7. XXXVII. c. 3. *f*. *c* Cic. pro Mur. cap. 5. Juven. III. 62. seq. *d* Plaut. Stich. A. V. S. VII. Hor. Od. III. v. 1. Propert. LVI. v. 37. Cl. Pariz. ad Ael. V. H. L. II. c. 38. *e* Strab. L. XIV. c. 642. *f* *Æn.* IX. v. 614. seq. *g* *Æn.* IV. v. 215. XII. v. 99. *h* Herod. L. I. c. 44. *i* Vid. *Erasim.* Ad. Ch. II. Cent. VI. n. 93. 94. 96. 97.

Romanorum arma etiam in Asiam ferri
 coeperunt contagio facile labem eorum
 moribus dedit. Hinc varix leges sunt or-
 tx, quæ, quod nimios sumptus coercerent,
 sumptuaria sunt dictæ. Tales fuerunt Or-
 thia lata A. U. 572. a C. Oratio Tribu-
 no pl. de numero conviviarum, quam pri-
 mum diffusisse b, postea defendisse vide-
 tur Cato c: nisi dicamus, mendum in Fe-
 stum irrepsisse alterutro locorum hic in
 margine citato. Fannia lata ex SC. a G.
 Fannio Strabone Consule A. U. 592. qua
 sumptus singulis cœnis est positus d. Di-
 dia, quam A. U. 620. tulit T. Didius
 Tribunus pl. ut non tantum Urbs, sed
 etiam omnis Italia legibus sumptuariis te-
 neretur: utque non dominus convivii tan-
 tum, verum etiam invitati pœnis legis te-
 nerentur e. Legem posthæc invenio Emi-
 liam f de ciborum genere & modo; quam
 mortuo Sulla latam dicit Macrobius: sed
 Plinius g legem memorat a M. Emilio
 Scuro in consulatu promulgatam, quem
 gessit A. U. 638., qua sones & glires
 mensis ademerit. Sorices, & quidem hyc-
 me conditos, ut Nigidius apud Plinium
 auctor est, in cibis fuisse alibi legisse non
 memini: sed glires quomodo condi debe-
 ant docet Auctor libri de arte coquinaria h,
 qui Apicius Cœlii nomine circumfertur,
 & sce-

a Macr. Sat. L. II. c. 13. b Fest. V. Perctin-
 Hatum. c Id. V. Obsonitavere. d Plin. H. N.
 L. X. cap. 50. Gell. L. II. cap. 24. e Macr. Sat.
 L. II. cap. 13. f Gell. l. d. g L. VIII. cap. 57.
 h L. VIII. c. 9.

& frequens eorum mentio, tanquam ci-
 bi delicatioris etiam apud alios occurrit
 a: imo Varro docuit, qua ratione sagi-
 nari debeant b. Verum puto fuisse ani-
 malia, non quæ nos rariore dicimus aut
 costen: sed potius, quæ, ni fallor, his
 majora nobis etiam meesfuitanties dicun-
 tur. Et, ut hic in unum conjiciamus eu-
 mulum, quæ de legibus sumptuariis ad
 institutum nostrum pertinebant, etiam
 Cornelia lex fuit a Cornelio Sulla Dicta-
 tore lata; sed qua quibusdam modo re-
 bus & certis deliciarum generibus mi-
 nota pretia imposita sunt c: ut ita irri-
 tande magis gulæ, quam reprimendo lu-
 xui facta fuisse videatur. Annii etiam Re-
 stionis (Tribuni pl. credo) legem, sed
 concordia vitorum irritam post Emi-
 liam recenset Macrobius: sed quando
 latam, aut quid proprie sanxerit, non
 addit. Omiseramus legem Liciniam,
 quam tulit A. 643. P. Licinius Crassus
 Tribunus pl. Fannia non dissimilem, &
 certos etiam sumptus & cibos certis die-
 bus assignantem d. Nec alterius generis
 fuit lex Julia ab Augusto Imperatore la-
 ta: sed cujus latio terminis, quos nobis
 proposuimus non comprehenditur. Nos
 redeamus ad historiam nostram, cum
 prius tantum observaverimus, parum ser-
 vatas fuisse has leges, ut hodieque in
 similibus fere fieri solet.

Tom. II.

D At

a Vid. Petron. c. 31. Amm. Marc. LXXXVIII.
 cap. 8. b de R. R. L. III. c. 15. c Macr. l. c.
 d Gellius & Macr. Ad. II.

At non unum duntaxat hoc luxurie
malum civitatem invaserat: sed atrocius
etiam & saevius ambitionis & avaritiæ,
quæ luxum individuus sequitur comes;
cum absque rapinis & sceleribus neutri fa-
cis fieri queat. Igitur ambitus etiam legi-
bus variis fuerat coercitus: verum omni-
bus obicibus aggeribusque petruptis bre-
vi tempore in exitum Imperii exunda-
vit. Et, licet præcipue leges ad inferio-
ra demum tempora sint referendæ, inve-
nimus tamen jam, ut antiquissimas qual-
dam leges mittam, anno Urbis 582. le-
gem Boëthiam Corneliam de ambitu a;
& anno 594. Corneliam Fulviam b; qua-
rum quæ sententia fuerit non satis con-
stat. Tunc eo referendæ sunt leges tabel-
lariæ; de quibus jam dictum est.

CAPUT SECUNDUM.

De legibus Tiberii Gracchi.

S. I.
*Quis
fuerit
Ti.
Grac-
chus.*

S. I. Vidimus libri præcedentis capite
tertio §. 4. Ti. Gracchum Qua-
estorem Mancini Consulis auctorem præci-
pue fuisse foederis cum Numantinis inici,
quod Imperio quidem Romano minus ho-
nestum, sed plurimorum civium salutis
necessarium fuerat. Sed vidimus simul fo-
edus illud Mancini deditore fuisse rescil-
sum: Gracchum vero, quo minus dedere-
tur, Populi favore fuisse consecutum. Hinc
tamen

a Liv. l. XL. cap. 19.

b ejusd. epist. 47.

tamen Gracchus infensus illis a, quibus
annitentibus maxime foedus hoc abolitum
fuerat, qui sese erant ex optimatibus, di-
ligentius in originem multorum, quibus
Respublica premebatur, malorum inquir-
tere coepit. Erat enim ipse Gracchus vir
omni laudis genere ornatissimus, vita in-
nocentissimus, proposito sanctissimus, tan-
tis denique adornatus virtutibus, quantis
perfecta & natura & industria mortalis
conditio recepit b. Neque mirum, cum
a teneris usque iis imbutus esset præce-
ptis, quibus optimi parentes filios suos
bene natos imbucere solent c. Nam pater
hujus Tiberii & fratris ejus Caji fuit vir
egregius Ti. Gracchus, cujus tum alia,
tum de Sardis victoriam vidimus. Mater
vero laudatissima fuit matrona Cornelia
Magni Scipionis filia d. Cum enim, ut
jam etiam antea attigimus, capitales in-
imicitia inter Gracchum & Scipionem
fuisent, neque tamen Gracchus, qui eo
tempore Tribunus plebis erat, passus fuisset
L. Scipionem a collega in vincula duci,
evenit, ut eo die Senatus in Capito-
lio coequaret. Ibi inter epulas Senatuum
confutrexille ferunt, & petisse, ut Gra-
cho filiam Africanus desponderet. Quo ri-
te factò Scipionem domum reversum si-
xille uxori, *filiam se minorem despondisse.*
Quum vero illa muliebriter indignamur a
nihil de comamini filia secum consultu in
adjecisset, non, si Ti. Graccho daret, ex-
per-

D 2

a Vall. Pat. L. II. c. 2. b *Ibid.* c *Vid.* Vall.
Max. L. IV. c. 4. inii. d *Cic. somatio Sc. c. 2.*

renda cussa constanter perliterint, quam pro utilitate Reipublicæ non absque ratione suscepissent. Et id ipsum quod Gracchus, agrorum scilicet divisionem, jam antea tentaverunt C. Lælius ille Scipionis familiaris: sed, quod renitentibus optimatibus tumultus metu, & quidem contra conscientiam animi destitisset, *Sapientis* cognomen meruisse dicitur. Gracchum autem cum alii impulsisse dicuntur, tum præcipue mater Cornelia, quæ se *Scipionis* sacrum, non matrem Gracchorum (quo nomine tamen postea ei statua apposita fuit. *Plut. p. 836.*) a Populo appellari sæpe filiis objectabat. Verius autem videtur, quod ipsum fratrem Tiberii Cajum libro quodam scriptum reliquisse testatur *Plutarchus 6.* Tiberium per Italiani iter facientem & spectantem solitudinem agrorum, atque agricolas & pastores fere seruos esse & barbaros, tum primum eam rem sibi in animo proposuisse. Provocabatur præterea a Populo per libellos undique proscriptos, ut inopibus agrum publicum redderet.

§. III. Igitur legem composuit Gracchus Licinio etiam Crasso Pontifice Maximo e, Mucio Scaevola Jurisconsulto tum Consule, & Ap. Claudio socero suo (optimates hi sane erant, sed; ut videtur, justæ causæ & plebi æquiores) in consilium adscitis; & eam summa quidem æquitate: quippe qua illi, qui poenas vio-

litæ

a *Ibid.* p. 827. b *p. mæ 828.* c *Plut. Ib. Cic. Acad. Quæst. L. IV. c. 75.*

latæ legis dare debuissent, rogarentur, ut eâ quæ contra fas usurpaverant, premio aliquo accepto reddere vellent. Sed facile eredi potest, eos, qui agros illos invaserant, non alter accepisse hanc legem, quam si justum sibi patrimonium auferret: cum multi etiam hodie rapinis ita indulgere soleant, ut præda sua tanquam bonis optimo jure quæsitis utantur. Verum Tiberius, sæcundia sua, qua adeo pollebat, ut etiam turpem causam, necdum æquissimam defendere potuisset, plebem plane sibi devinerat. Ergo optimates *Octavium* Tiberii collegam precibus expugnant, ut ejus rogationi intercederet: lique primum civiliter inter se contenderunt. Cum vero Gracchus etiam *Octavium* nimium agri publici tenere animadvertisset, rogavit eum, pretio etiam ex suis facultatibus ostentio, ut certamine abjecto legem perferri sineret. Sed eo abnuente Tiberius intercessione sua omnium magistratum functiones suspendit. Et, cum ita per multas contentiones extracto tempore dies tandem comitorium venisset, optimates urnas, in quas suffragiorum tabellæ conjiciebantur, subtraxerunt. Præterea *Mænlius* & *Fulvius* viri consulares ad genua Gracchi accedentes impetrarunt, ut Senatui rem permitteret. Verum ubi nihil expedivit ad legem suam rediit: & simul *Octavio* collegæ ostendit, non aliud se belli civilis medium videre, quam si alteruter magistratu-

D 4

stratu.

a *Plut. l. d. p. 829.* b *App. Al. Civ. l. l. num. 357.*

stratu abiisset. Octavius tamen de potestate Graccho abroganda, quemadmodum hic rogayerat, comitia habere noluit. Ergo ipse Gracchus tribus in suffragium misit: cum jam in eo res esset, ut si una etiam tribus suffragium dedisset, privatus jam fieret Octavius. Gracchus suffragiis sustineri iustis omnibus rationibus Octavium complexus est, ut a contentione desisteret. Sed, postquam nihil obtinere potuisset, legem pertulit. Octavio e rostris detracto, & servo ejus per tumultum vulnerato: quod neququam Gracchus impedire conabatur. Atque ita demum Tresviri agris dividendis creati sunt ipse Gracchus cum Ap. Claudio socero suo & Cajo fratre. Et erat jam in flagranti Populi favore Gracchus, ita ut paucos menses *regnasse* a Cicerone dicatur, cum commodam occasionem eum etiam magis incendendi nactus est. Nam nuncio de hereditate Regis Attali Romam allato legem promulgavit, ut ea pecunia agrum sortitis (lege nempe sua agraria) ad instrumentum rusticum & subsidium agri commendi parandum distribueretur: quare omnium maxime Senatam offendit. Simul odium, quod Octavii injuria contraxerat, amoliturus offendit, Tribunum plebis causam plebis deserentem Tribunum amplius non esse.

§. IV. Sed cum amici Gracchi de coitionibus optimatum ipsi metuentes au-

ctores.

§. A. Alia
etiam
leges
sunt
T. Gracchi.

a. de Amic. c. 12. b. Plut. p. m. 830.

ctores ei fuissent, ut etiam in sequentem annum Tribunatum peteret, aliis præterea legibus plebem illicere cepit, stipendiorum tempora contrahens, provocationem a iudicibus ad Populum concedens, (quod de causis civilibus est intelligendum) iudicibus, qui ex Senatu eo tempore legebantur, parem numerum ex ordine equestri adiciens. (Quomodo iudicia peres diversis ordinibus diversis temporibus fuerint paulo post, cum de C. Gracchi legibus dicendum erit, videbimus.) Cumque vereri se dixisset, ne noctu ab inimicis domi suæ interficeretur, magna hominum multitudo circum ejus ades, tabernaculis etiam erectis, excubavit. Et postridie in Capitolium, ubi habenda erant comitia, progressus, cum monitus etiam esset a *Rosio* Cumanio philosopho, ut omnia quædam, quæ ipsi evenerant, sperneret, summa quidem alacritate excipitur: verum mox a Flacco Senatore, qui loco celsiore stabat, nutu manuum vocatus eo ascendit, dicitque, statuisse divites etiam invito Consule eum interficere. Eo intellecto amici Tiberii se defensionem parant, fractis etiam apparitorum hastilibus, ut ipsi fragmentis se defenderent: cumque longius distantes mirarentur, quid tumultus esset, Gracchus manum capiti admovit, summum nempe discrimen, in quo versabatur, innuens. Atque

D. 5. ibi.

a. ib. p. 832. Appian. Bell. civ. E. L. n. 358.
b. Plut. p. 827. E. 832. E.

Ibi turpis inimicorum ejus enituit perfidia, qui statim Senatui nuntiarent, diadema sibi petere Gracchum. Cumque Consul Mucius, se non vi, sed legibus in tota hac causa usurum diceret; exiliens Nafica & togatus, (erat hic Gracchi consobrinus, cujus mater itidem Africana fuerat filia: sed qui se ejus legibus opponerebat, quod infractæ legis Liciniae reum se ipsum esse probe noverat a) *Quando Consul, inquit, Republicam deserit, sequimini vos me, qui eam salvam vultis.* Atque ita circumdata lævo brachio toga lacinia, magna parte procerum comitante contendit in Capitolium. Tibertius vero inimicis se suis imparem cernens pedem veritus &, dum fugit, fragmine subsellii ictus occubuit. b) fuitque hoc initium civilis Romæ sanguinis, qui paulo post sapienter Republicam inundavit. c. Ita Ti. Gracchus, dum patriæ bene quidem, sed violentius consulit; in ipso sacrosancti tribunatus honore in Capitolio necatus est. Nec solus Gracchus leto est datus: sed etiam amici ejus partim trucidati sunt, partim in exilium missi. d. Intet eos erat Blossius ille Cumanus, qui a Consulibus de iis, quæ acta erant, rogatus professus est, se omnia Tibertii jussu alturum fuisse. Et anne, inquit Lælius, (Plutarchus minus recte Nasicam hic ponit) qui Consulibus in con-

a Ib. p. 830. b App. Al. civ. Ll. n. 359. etc. ad Herenn. L. IV. c. 55. c Vell. Patens. L. II. c. 3. d Plut. Gracch. p. 834. Val. Max. L. VI. c. 33.

consilio aderat, si se in Capitolium facere ferre vellet? Nunquam voluisset id quidem, respondit Blossius, sed si voluisset, parvissem a. Quippe quem crederet, nihil imperaturum fuisse; nisi quod ex usu Populi foret. Discrimini tamen elapsus Blossius in Asiam ad Aristonicum confugia, eoque victo manus sibi intulit b. Scipio porro Nafica, cum summa invidia ex eade Gracchi flagraret, judiciumque ejam intentaretur, liberam legationem in Asiam a Senatu impetravit, sive licentiam per aliquod tempus in Asia commorandi; ac insignibus & honoribus legati utendi. Et urgens sane periculum est debuit, quod hanc legationem ipsi deoernii fecit; cum Pontifex Maximus esset Nafica, cui a sacris discedere non temere permittebatur. Ipse huc illuc per Asiam temere vagatus paulo post apud Pergamum diem obiit. Neque mirum est talibus factis Nasicam gratia Populi excidisse, cum ipse Scipio Æmilianus, cujus tunc gloria recens erat a victoria Numantia, & qui merito a Populo Romano celebratur, ejusdem Populi benevolentiam hoc casu fere amiserit. Primum enim ad Numantiam audito Gracchi exitu verius Homericæ omnibus, qui simile quid moliti essent, simile exitum præcatus est; eo nempe, quo Pallas dignum

a Cic. Amicit. c. 11. Val. Max. L. IV. c. 111. ex. 1. b Plur. d. l. c Vid. c. præc. S. 1. d Cic. præ Flacco c. 32. Val. Max. L. V. cap. 3. n. 2. e Plut. d. sapiens d.

84. HISTORIA
dignum factis exitum sortitum esse Regi-
stum dicit a.

Οὐκ ἀνδρωτο δὲ ἀνδρῶν ὄντων
ἰατρῶν γὰρ ἴσθαι.

quod ita non incommode quis verat:

Vah! pereat quicumque scelus
tam grande peregit.

A. U. Deinde Romam reversus cum a C. Car-
bone Tribuno plebis (qui legem ferebat,
622. ut eundem Tribunal plebis, quoties vel-
let, Populo creare liceret b) coram omni
Populo interrogaretur, Quid de Ti. Grac-
chi caede sentiret? jure casum vidori, res-
pondit, si Republica occupanda animum
habuisset c. Non addit tamen, eum ani-
mum habuisse Ti. Gracchum. Cum nihil-
ominus ob eam vocem fremeret Populus,
Hostium, inquit, armatorum series clame-
re non terribus, qui possum vestro move-
ri, quorum neverca est Lealia? quorum
postremorum verborum sensus esse vide-
tur, multos jam peregrinos in civita-
tem Romanam irrepisse. Et etiam Mucius
Consul, qui antea segnior, an ze-
quior in hac causa fuerat, caedem pera-
ctam probasse dicitur d. Nam quod epi-
tome Liviana eum precipuum eorum, qui
in Gracchum invecti sunt, facit, dubito,
an veritati satis conveniat. Nos vero hu-
c de Ti. Gracchio narrationi finem dabi-
mus solo Quintilianii judicio addito, qui
dicit.

a Odiss. a. v. 47. b Liv. Epir. 59. c Plut.
ib. Vell. Patere. L. II. c. 4. Val. Max. L. V. c. 7.
n. 3. Cic. de Orat. L. II. c. 25. d Cic. pro domo.
c. 34. pro Planc. c. 36.

REIPUB. ROMAN. LIB. VII. 85
dicit a, nequaquam Nasicam exemplo
„ Ahala b defendi posse, a quo Melius
„ est interfectus: Melium regni affecta-
„ torem fuisse: a Graccho leges modo
„ latas esse populares: Ahalam Magi-
„ strum Equitum fuisse: Nasicam priva-
„ tum. c Sed aliquid adhuc de hac cant-
„ sa ad caput sequens erit dicendum: Et
ob affinitatem materiae turba paulo post
fecuta jam narratis melius jungentur; si
prius aliquid de morte Scipionis Africa-
ni dixerimus.

S. V. Vidimus enim liberrime cum S. V. ^{623.}
apud Populum de caede Ti. Gracchi nisi Scipionis
se locutum: sed haec libertas, vel forte ^{African-}
ipsa Gracchana factionis oppressio func-
ta Scipioni fuit. Nisi dicamus, fato fuisse
exinctum, gravemque de ejus morte
fuisse opinionem, quod plerumque in
magnorum virorum morte, siquidem ex-
traordinarium quid habet, esse solet.
Nam, cum anno Urbis sexcentesimo vi-
gesimo quarto acriter se divisioni agro-
rum & plebi Romanae opposuisset, ma-
gna frequentia Senatorum, aliorumque
civium Romanorum, & maxime socio-
rum Latini nominis domum deductus,
postridie mane in lectulo mortuus est in-
ventus. Quodam, nulla in eadavere ejus
vulnerum vestigia apparuisse scribunt c.
Alii, clisuram faucium in cervice notas
reperas dicunt d. Nec de auctoribus
etiam

a Instir. Orat. L. V. c. 13. b Vid. Sup. L. II.
c. 4. §. 2. c App. Al. Civ. L. I. v. 361. d Vell.
Patere. L. II. c. 4.

etiam tibi facinoris convenit. Fuerunt enim, qui ipsam Corneliam Gracchorum matrem suspectam habuerunt: ino-
 • adjunctam eam crediderunt a Sempronio Scipionis uxore, quæ soror, ut vidimus, Gracchorum erat: quæque ob deformitatem ac sterilitatem neque amabatur a Scipione; neque eum amabat a. Atque hæc ipsi causam mortis fuisse etiam Cicero innuere videtur b. Apud eundem tamen Pompejus refertur e dixisse; a C. Carbone, qui Triumvir agris dividendis lege Semproniam creatus, interemptum fuisse Africanum: & eundem dicentem Cras-
 sum inducit L. II. de Oratore c. 40. d Plutar-
 chus, magnam etiam suspicionem suis-
 se dicit e de M. Fulvio; qui unus ex Triumviris erat; & qui eodem die pro-
 rostris Scipionem conviciis profciderat. Nec desunt f, qui ab ignotis noctu per
 posticum inductis suffocatum ferant: ne-
 que servos id prodere fuisse auctos, quod
 scirent, Populum intantum ejus morte
 gaudere. De tanti viri morte nulla ha-
 bita est questio g, plebe illud iudicium
 interpellante, ne Gracchus ejus culpa
 assitis deprehenderetur.

CA

a App. Alex. ibid. b Somn. Scip. c. 2. Vid.
 c Liv. epit. 59. c ad Quir. frat. L. II. ep. 3.
 d Vid. c omnino Cic. Fam. L. II. n. 12. e Grac-
 p. m. 839. f App. Al. d. l. g Vall. Patere. l. d.
 h Plur. l. 1. proz. d.

CAPUT TERTIUM.

De seditione C. Gracchi.

§. I. **N**ON multos porro annos C. §. i. Ori-
 Gracchus fratri suo super- ^{gobuzus}
 xit, tristem ex eadem, qua frater, caus- ^{seditione}
 fa vite exitum sortitus. Nam jam anno ^{nis.}
 Urbis sexcentesimo vigesimo quarto, ut ^{A. U.}
 diximus, graves motus ex agrorum di- ^{604.}
 visione orti fuerunt: eratque Gracchus ^{604.}
 unus ex Triumviris ei divisioni præf-
 ectis. Neque aliter fieri poterat; quin
 graves rixæ inter eos, qui longa posses-
 sione agrorum, quos uturpaverant, de-
 jectiebantur, & illos, qui eos agros jam
 accipiebant, orirentur. Et tamen neces-
 saria videbatur multorum in Republica
 prava factorum emendatio: ita ut mi-
 nus mirum sit, Gracchos, & præcipue
 Cajum (cujus laudes etiam inimici ce-
 lebrarunt) plebem ab injuriis optima-
 tum vindicare voluisse, quam quod eor-
 um oppressionem tamdiu plebs ferre
 valuerit. Paucorum enim hoc tempore
 arbitrio belli domique respublica agita-
 batur a; penes eosdem aratum, provin-
 cia, magistratus, gloriæ triumphique.
 Populus militia atque inopia urgebatur;
 prædas bellicas Imperatores cum paucis
 diripiebant. Interea parentes, aut parvi
 liberi militum, uti quisque potentiorum
 confinis erat, sedibus pellebantur. Ita
 cum.

a Sallust. Jug. n. 41. Vid. Is. Vossium de ma-
 gis. U. R. c. 7. 6.

cum potentia, avaricia sine modo, modestiaque invadere, polluere, & vastare omnia, nihil pensi, neque sancti habere, quoad semet ipsa præcipitavit. Hos autem mores ferre non potuit Gracchus, quippe qui ipse esset frugalissimus: cuius virtutis, & aliarum plurimum egregium edidit specimen cum Quæstor cum Consule Oreste in Sardiniam / rebellaverant enim Tardi / missus foret; licet vitam otiosam potius sectaturus fuisse videatur, ni potior Reipublicæ apud eum, quam sui commodi, ratio fuisset. Eadem publici commodi causa eum perpulit, ut ante quam in provinciam proficisceretur, dissuaderet legem M. Junii Penni Tribuni plebis; qua peregrini Urbe prohibebantur: quæ tamen perlata fuisse videtur. In Quæstura quoque sibi gratiam Populi conciliavit: quod, cum civitates Sardinia permittente Senatu Romano vestem militibus præbere recusarent, morbos, aliaque miseria suas prætexentes, ipse Cajus singulas civitates adeundo eas permovit, ut militibus operam ferrent: ita ut optimates a populari adeo animo jam sibi timerent: & Senatusconsulto Orestes cum Graccho in provincia manere juberentur; cum exercitui tamen, qui in eâ provincia erat, alius exercitus submitteretur. At Gracchus generosa animi indignatione ob illam injuriam motus Romam discessit: cum

a Plur. Gracch. p. m. 835. Gell. l. XV. c. 2.
b Cic. Brut. c. 28. c. Off. ill. 11. Fest. v. Respublicas. c. Plur. l. c.

cumque propterea ipsi dies apud Censores esset dicta, injuriam sibi factam esse, luculenta oratione Populum docuit, eum jam per biennium a in provincia fuisset, unde per leges anno exacto redire liceret: summa se præterea abstinentia in provincia egisse offendens. Cumque se ita purgasset plebis tribunalum petiit, & obtinuit incredibili Italicorum hominum suffragatione b.

S. II. Tribunalum adeptus statim eloquentissimis orationibus preparatis Populi animis legem promulgavit, ut, si Graccho cui Populus magistratum abrogasset, ei ad alterum magistratum non esset aditus c, "Et item alteram, ut, si quis magistratus, de capite civis Romani injussu Populi judicasset, de ejus capite Populi esset animadversio d. "Quarum legum altera Octavium petebat, cui ut vidimus e, rogante Ti. Graccho Populus magistratum abrogaverat: altera tenebatur Popillius, qui in Prætura amicos Ti. Gracchi in exilium egerat f. Popillius non expectato judicio solum veritas Octavium vero matris Cornelia precibus Cajus dedit. Hinc porro in commodum plebis, & ad infringendam Senatus potentiam etiam alias leges Populo gratas (nec eo minus æquas) tulit.

a Ipse ap. Gell. l. XV. c. 12. Plur. dicti triennium, ita ut alteruter vel erraverit, vel horum corrupte legatur. b Plur. d. l. p. m. 836. c Plur. ibid. d Vid. Cic. pro C. Rabir. perit. rec. cap. 4. e Vid. cap. præc. §. 3. f Ibid. §. 4.

lit. Imprimis agrariam fratris renovavit; addiditque: " ut viz per Italiam munitur, curarenturque. " Opus certe magno ejus animo dignum; & in quo non usus magis, quam ornamenti & decoris curam gereret a: nisi forte credimus, eum hac ratione homines manuum opera victum sibi quaerentes devincire sibi voluisse, ut ad omnem eventum eos paratos & sibi devotos haberet. Eadem ratione motus etiam *legem frumentariam* creditur tulisse, qua civibus tenuioribus frumentum minimo pretio, semisse b nempe & triente c distribuendum curavit d: qua largitione cum ararium exhaustisse dicit Cicero *Officio L. II. c. 21*. Et ita etiam homines a labore & industria ad desidiam & otium avocasse e videbatur. Itaque lex perlata fuit in vitis Patribus; brevi tamen tempore abroganda: Et quoniam de re frumentaria nobis sermo est, addendum etiam est pulcherrimum Senatusconsultum, quod Graccho suadente factum est; quum enim Fabius Hispanie Proprator frumentum provincialibus extortum Romam misisset, auctor fuit Gracchus distracto frumento pretium civitatibus remittendi; castigandique Fabium, quod

a *Plus. d. l. p. 377. b Liv. epie. 60. c Paulo plus hoc 3. nostris dentis in modium. d Cic. Tusc. Quæst. L. III. c. 20. Vall. Pat. L. II. c. 6. App. Al. civ. L. I. n. 362. Fesl. V. Semprenia. et. Contaren. de frument. Rom. larg. cap. 2. T. VIII. Thes. Græc. Cic. Heren. L. I. cap. 12. e Cic. pro Sexto c. 48.*

quod intolerandum sociis Romanum imperium redderet a: quæ res etiam apud provinciales magnam ei gratiam conciliavit. Sed præterea etiam legem tulit de Attali Regis hæreditate, " ut agri " regii in Asia publicanis locarentur b; " idque vœligal in alimenta plebis ex " penderetur. " Tum militaris vestis publice & gratis militibus præberetur; " neve quis minor annis septemdecim " nomen militiae dare cogeretur e. " Præcipua tamen omnium, quas hoc anno tulit, *legum* fuit, " ut ex confusis " quinque classibus ordine fortis centuriæ ad suffragia vocarentur d: " qua lege ditioribus plane potestas illa suprema, quam hæctenus in Republica obtulerant, eripiebatur. Nam, si juxta ordinem classium & centuriarum suffragia inirentur omnis potestas penes solos erat ditiores; cum eo um plures essent centuriæ, quam omnium aliorum minus divitiarum, quemadmodum superius diximus e: ex Gracchi vero institutione comitia magis quam antea in tenuiorum potestate erant futura, licet etiam sic ditiores, quod eorum plures essent centuriæ, majorem potestatem obtinerent: Et has quidem leges in primo suo tribunatu promulgasse videtur f.

§. III. Sed cum ita Populi gratiam §. 3. Altissimi obtinisset in annum *sextum* *bunatus*

a *Plus. Gracch. p. m. 377. C. b Cic. in Varr. L. III. c. 6. Roll. Or. I. c. 7. Flor. L. II. cap. 15. e Plus. ib. d Sallust. de Rep. Ord. Or. II. c. 2. l. c. 3. p. 53. V. App. Alex. Cic. L. n. 1. 362.*

C. Gracchi, & tur, cum jam lata lex fuisset, ut, si leges in Tribunus pl. tempore opus habeat ad ea lata, ea præstanda, quæ Populo promiserit; A. U. 631. etiam in annum sequentem Tribunus creari possit a. Eumque honorem adeptus aliquot adhuc leges populares tulit; & præcipue judiciariam; qua iudicia a Senatu ad Equites transferrebat. Sed, antequam pergamus, breviter hac occasione explicandum videtur, apud quos ordines variis temporibus iudicia apud Romanos fuerint. Nam ab initio quidem Reipublicæ ad C. Gracchi tributatum usque penes solos Senatores iudicandi munus fuisse legimus b. Sed cum turpissimè hac sua potestate Senatores abuterentur, C. Gracchus primum lege lata iudicia a Senatu ad equites transiit c; non vero cum equitibus tantum communicavit, ut male in Græchorum vitis narrat Plutarchus: licet ipsi etiam Appianus Alexandrinus assentiantur. Atque ita aliquanto tempore summa cum laude iudicarent d. Verum cum mox, ut ingenium hominum proclive est a virtutibus ad vitia, etiam Equites ea potestate abuterentur.

a App. Alex. Ibid. b Polyb. L. VI. cap. 15. Dion. Hal. L. III. c. 9. & 14. Vid. eund. L. VI. c. 66. c Vell. Pater. L. II. cap. 6. Et hoc referend. videtur locus Varr. quem citat Zambr. fets de Sex. B. L. II. 15. sed ubi in ed. Durar. p. 66. & in ead. Nomi dicit ab H. Junio & D. Gœthe. nomi Gracchi non legitur. d Cic. pro Font. cap. 8.

terentur, a Anno Urbis sexcentesimo quadragesimo septimo Q. Servilius Cæpio Consul ea inter utrumque ordinem communicavit b: licet hoc ab illo verbo magis quam re fuisse factum ex Tacito appareat: nam re ipsa omnem potestatem ad Senatum transiit c patet, quod Senatus patronus dicitur fuisse teste Valerio Max. L. VI. c. 9. p. 15. qui de ejus appellantis causa minus recte loquitur. Itaque post biennium (A. U. 649.) alter Servilius, cui cognomen erat Glaneta Tribunus plebis (alii in Prætura ejus id factum putant e) lege sua solis Equitibus iudicandi lites tribuit facultatem. Anno sexcentesimo sexagesimo secundo M. Livius Drusus Tribunus plebis iudicia Senatui restituisse conatus est; sed frustra, ut latius suo loco narrabitur. Igitur adjurantibus nobilibus Anno sexcentesimo sexagesimo quarto M. Plautius Sylvanus Tribunus plebis sua lege iussit, ut singule tribus ex suo corpore quindecim legerent, qui eo anno iudicarent d: ita ut in eo numero etiam essent Senatores; & ex ipsa quoque plebe aliqui. e Et tum etiam liberti ad iudicandum admissi videntur e. Verum plebi & Equitibus insensissimus L. Sulla Dictator Anno Urbis 672. voluit,

a App. Alex. l. prox. d. b Cic. fragm. Or. pro Scærop. 1006. ed. Grav. Obseq. de prod. c. 40. Cassiod. Chron. c. 11. d. Pater. ad d. Cic. fragm. Sigon. de ant. jur. civ. Rom. L. II. c. 15. d. f. in Corn. l. p. 972. ed. Grav. c. Cic. pro Cluent. c. 12.

luit, ut iudicia penes solos Senatores essent: neque ex iudicibus selectis nomen amplius quam trium iudicium rejiciendi potestas foret a. Sed cum Senatores ob infamiam iudiciorum summa rursus invidia flagrarent. L. Aurelius Cotta Praetor Anno Urbis 683, Pompejo Crassoque Consulibus legem tulit b, "ut iudicia Senatoribus, Equitibus & Tribunis rariis communicarentur c; " (erant hi honestioris in plebe ordinis, & loci commodioris d) ut ita rursus ex tribus Populi Romani ordinibus causas iudicaturi desumerentur. Dico, fuisse ex plebe: nam Cicero e varios ordines Populi Romani recensens diserte eos a Senatoribus & Equitibus distinguit. Eandemque fere legem in Consulatu suo secundo f A. U. 698. Pompejus Magnus retulit, nempe, "Ut amplissimo ex censu, ex centuriis, aliter quam antea lecti iudices, æque tamen ex illis tribus ordinibus, res iudicarent g. " Idemque numerum iudicum fecit CCCLX. h. Sed Julius Cæsar anno Urbis septingentesimo septimo iterum Tribunos ærarii a iudiciis amovit i, & post biennium, cæso jam Cæsarē, M. Antonius Consul duobus a Cæsarē relictiis ordinibus tertium centurionum

a Cic. Verr. L. II. c. 31. b Vid. Cic. in Pis. c. 39. & ibi Aſcon. c Vid. Juven. Sat. VII. v. 228. d Dio. L. 43. circa medi. e in Catil. Or. IV. c. 7. f Dio L. XL. c. g Aſcon. ad Or. in Pis. c. 39. h Pell. Pæt. L. II. c. 76. Vid. Plin. Pomp. p. m. 649. i Svet. Jul. c. 41.

nam adiecit, & manipularium militum legionis Alauda a. Sed Antonio milite iudicato ad Tribunos iudicia rediisse videntur. Tandem, ut absolvamur, quæ de iudiciorum constitutione hic dicenda erant, Augustus ad tres iudicum decurias, Senatorum nempe, Equitum & Tribunorum, quartam adiecit, quæ de levioribus summis iudicaret b; & ducentiariorum decuria dicebatur, quod centum haberent ducentiarum millium H. S. e qui dimidius erat census equestris. Jam ad leges a C. Graccho latas revertamur. Ubi statim videre possumus, quam non iniquus Senatus Gracchus fuerit d. Tanquam enim solatium obmissa iudicia ipsi præstare vellet, legem pertulit, "Uti provincie quotannis a Senatu constituerentur ante comitia e, vel eas iam obtinentibus prorogandæ; vel designandis magistratibus in sortem mittendæ f. Neve quis deinceps Senatusconsulto de provinciis intercederet: quod ultimum tamen de consularibus tantum provinciis est intelligendum g. Quæ sane lege Senatus auctoritatem non tantum confirmavit; sed etiam egregie auxit, unde quoque hæc lex ad monarchiæ usque tempora subsistit h. Tertia lex, quam in secundo suo tribunatu C. Grac-

a Cic. Phil. I. c. 8. v. c. 5. XIII. c. 2. b Svet. Aug. c. 32. c Grav. ad d. Svet. l. d Vid. Flor. L. XIII. c. 13. Cic. pro domo c. 9. e Ib. & pro Balbo c. 27. de præv. Conf. c. 2. f Vid. excusand. in Vat. c. 15. g Id. de Conf. c. 7. h Sallust. Jug. c. 27.

Gracchus tulit, fuit, „ Ut sociis Itali-
 „ cis (& usque ad Alpes pene Italiam
 „ extendebat a) æque ac civibus Roma-
 „ nis jus suffragii esset in legibus juben-
 „ dis b). Utque Capuam, Tarentum,
 „ alioque extra Italiam, colonix, sex
 „ millia civium, totidemque sociorum
 „ deducerentur c). „ Ex hac tandem le-
 „ ge maxime veritus Senatus, (licet jam
 „ antea Graccho adversaretur) ne vires
 „ Gracchi insuperabiles evaderent, popu-
 „ laritate cum eo certare instituit: nego-
 „ tiumque dedit Livio Druso Tribuno ple-
 „ bis, ut & ipse legibus popularibus, blan-
 „ ditus, quavis denique ratione Populi
 „ gratiam demereri conaretur: unde patet,
 „ non tam leges Gracchi, quam ipsum
 „ Gracchum, Senatui exosum fuisse. Ergo
 „ etiam Drusus (cujus filius postea A. U.
 „ 662. leges Gracchanis simillimas tulit)
 „ leges promulgavit d), „ Ne quem ex so-
 „ ciis Latini nominis in exercitu virgis
 „ cedere liceret: Ut duodecim colonix
 „ deducerentur: inque singulas mitte-
 „ rentur terna millia civium Romano-
 „ rum. Ut vestigal agris lege Sempro-
 „ nia divisim dividundisve impositum ple-
 „ bi remitteretur. Ut Decemviri agris
 „ dividendis crearentur. Que ultima
 „ lex apud scriptores quidem rerum Ro-
 „ manarum non reperitur: sed ejus men-
 „ tionem in veteri tabula aenea invenisse
 „ se testatur P. Manutius *de Legibus Rom.*

c. 13.

a *Vell. Patere. L. II. c. 6.* b *App. Al. C. P. L. I.*
 n. 393. c *Plur. Gracch. p. m. 838.* d *Plur. ib.*

t. 13. Ita consilio scelestissimo, ut aper-
 „ te, & prout res meretur, loquamur, C.
 „ Graccho viro optimo Senatus Drusum so-
 „ ciorum corruptorem, & veris plebis com-
 „ modis adversantem subornavit. Pertulit,
 „ ut facile credi potest, summo plebis stu-
 „ dio leges suas Drusus, quod se illud ex
 „ Senatus auctoritate facere ostenderet:
 „ quem ita nihilo minus quam erat Grac-
 „ chus de comnodis plebis sollicitum esse,
 „ docere conabatur. Atque ita plebe Sena-
 „ tui reconciliata summum Gracchanarum
 „ legum peperit fastidium e). Unde iterum
 „ (*Vid. sup. L. VI. c. vi. §. 2.* Cicero opti-
 „ matibus velificans, Drusum vulnera sa-
 „ nasse dicit b), qua C. Gracchus *Reipublica*
 „ *imponerat*. Et alibi c), M. Drusum collo-
 „ gam suam C. Gracchum in tribunatu *fre-*
 „ *gisse* pronunciat, ut quidem recte in cita-
 „ to ad marginem paginae Ciceronis loco le-
 „ gisse videntur *Vellor. Pisanus & Corradus*:
 „ eosque secuti *Lambinus & Pighius*. In eo
 „ certe Drusus Graccho sive callidior fuit,
 „ sive minus gloria & opum appetens, quod
 „ nihil sibi, aut in suum ulum promulgare
 „ videretur: cum, uno ex Tribunorum ple-
 „ bis collegio Q. Rubrio legem ferente de co-
 „ lonia in solum Carthaginis a Scipione de-
 „ lecta deducenda, triumvirum se ad eam de-
 „ ductionem creari passus sit Gracchus, simul
 „ cum Fulvio Flacco, qui A. U. 628. Consul
 „ fuerat: quique multis nominibus, sed sine
 „ ullo argumento, Senatui erat suspectus: ita

Tom. II.

E

ut

a *Vid. Plur. Gracch. p. m. 839.* b *de Fin. L.*
 IV. c. 24. c *de clar. Orat. c. 28.*

ut ejus invidia multum ad perniciem Gracchi contulerit: presertim cum imprudentia sua malignos, qui de se ferebantur, rumores confirmaret. Atque ita instaurata est Carthago anno postquam eversa fuerat a Scipione vigesimo secundo. Verum brevi reversus est Gracchus, ut se L. Opimio viro, ut ex Plutarcho patet, & ex rebus gestis confirmari potest, improbo Consulatum petenti opponeret. Atque tum iterum legem de suffragio sociis dando tulisse videtur *a*: sed volente Senatu Fannius Consul socios Italicos edicto proposito Romae comitionum die esse vetuit: cui solum edictum opposuit Gracchus auxilium sociis, si Roma mansissent, promittens. At hic promissis non stetit; sive quod auctoritatem suam imminutam senserat; sive, ne pugandi cupidus inimicis suis illam occasionem daret. Aliam adhuc offensionem contraxit, dum eorum, qui secum magistratum gerebant, sordidæ avaritiæ se opponit. Futuris enim in foro gladiatoribus magistratus illi cuneos in orbem ad spectandum struxerat, quos locarent. Indigne hæc sordes ferens Gracchus cum frustra, ut tollerentur, monuisset, noctu per opifices suos cuneos deturbavit: quod factum plebi quidem generosum esse apparuit; collegis vero ejus violentum.

S. IV. Atque ex res exitum ejus maturavit: nam multi auctores sunt, Gracchum cum tertio tribunatum peteret fraude

de collegarum non obtinuisse, licet plurima suffragia tulisset. Nec eo contenti plurimas leges ejus abrogare iniuncti conabantur, seditione maxime occasionem quærentes *a*. Et primum quidem hæc omnes injurias constanti animo Gracchus pertulit: sed demum momentibus amicis & auxiliante matre Cornelia (sed, si ejus est epistola, quam habet in fragm. Corn. Nepos, contrarium filio stulit) subsidia adversus Consulem (ipse jam Consul erat Opimius) paravit. Cumque in forum descendissent, minister Consulibus contumeliose Gracchanos compellens occiditur, invitissimo Graccho, qui ita inimicis suis pretextum datum esse querebatur. Atque eo quidem die comitia dirempta sunt. Postridie vero ad invidiam Graccho creandam interfecti ministri corpus ante curiam delatum est, dissimulante eorum, quæ agerentur, scientiam Opimio. Itaque *b*, licet plurimi artes principum detestarentur, Senatusconsultum illud extremæ necessitatis effectum est, *Videret Consul Opimius*, (nam collega ejus Fabius ad bellum Gallicum abfuisse videtur) *ne quid Respublicæ detrimenti pateretur*. Cujus Senatusconsulti frequentior paullo in sequentibus fit mentio, quia jam Dictatores creati non solebant: nam Sulla & Cesaris Dictaturæ legitimæ non fuerunt. Cum igitur Opimius denunciaisset Patribus & Equitibus,

F 2 ut

a Plut. Gracch. p. m. 848. *b* Ibid. p. 841.
c Vid. Supr. L. II. c. 2. S. 6. Ibid. c. 6. S. 5.

ut arma caperent, etiam Fulvius Gracchi socius atterius vim se paravit, turbamque contraxit. Gracchum foro discedentem multi secuti sunt: & ea nocte ad fores adium sive taciti excubias egerunt. Fulvius vero cum suis vno meritis ferociterque in adversarios debacchatus noctem transiit: cumque illuxisset Aventinum occupat. At Cajus togatus & parvo duntaxat pugione succinctus nequam orante uxore, *ne se publico committeret*, in forum progreditur: atque ex eius consilio Fulvius filium minorem cum caduceo pacis insigni ad Consulem & Patres mittit. Opimius *ne*, licet pacem suaderent multi, iussit, ut tanquam fontes se ipsos traderent, Senatusque iram deprecarentur. Paratus erat ad eam deprecationem faciendam Gracchus: sed non permittentibus aliis rursus Fulvius filium, qui pro se ageret, misit. Sed Opimius pugnandi cupidus adolescentem in custodiam trahit: & statim Fulvii cohortem disjicit. Fulvius balneo, in quod confugerat, extractus & cum filio occisus est. Gracchus vero arma civilemque sanguinem declinans in adem Dianæ, quæ in Aventino erat, se recipit: cumque ibi manus sibi inferre conaretur ab amicis prohibitus est, & ut fugeret inhibitus. Supplex autem Deam precatus esse dicitur, ut pro ingrato isto animo & proditione sui perpetua Romani servitute preme-

a *Plur. d. l. p. 84.*

b *App. Al. Civ. L. l. n. 366.*

premerentur. Nec desuit votis eventus, ut videbimus. Inde ad Tiberim fugit, hortantibusque duobus, quos secum habebat, amicis pontem publicum transiit, dum illi se insequentibus Gracchum obijciunt, & memorando in omne ævum exemplo nemini viam dantes fortissime occumbunt. Ita unum duntaxat famulum nomine *Philocratem* (alii *b Eupherum* vocant) comitem habens Gracchus in *Furina* lucum pervenit; & a servo se interim juber, qui mox super domini corpus seipsum transiit. Alii dicunt vivos eos fuisse asecutos hostes; ibique servum arde adeo dominum suum fuisse amplexum, ut ille, nisi prius interfecto servo occidi non potuerit. Antecorum fidelissimum nomina minus certa sunt. *Plutarchus Pomponium & Licinium* vocat, pro *Licinio Latorium* habent *Val. Max. L. IV. c. 7. ex. 2. Sext. Aur. Victor, & Orofius L. V. cap. 12.* Sed *Plutarchi* lectionem conjectura firmaverit, si forte *Licinius* ille frater, an cognatus, an gentilis saltem *Licinie* uxoris *C. Gracchi* fuerit. Et ultra mortem etiam inimicorum sævit *Opimius*, perniciosissimo & mox ad imitationem trahendo exemplo *Gracchi & Fulvii* capita referentibus par auri pondus pollicitus: ac ingeniose avaritiæ homo *Septimulegus* *Opimii* amicus d' exemplo cerebri plumbum capiti *Gracchi* infuderat.

¶ 3

Cada

a *Vell. Pat. L. II. c. 6.* b *Vell. Ib. Val. M. L. VI. c. 8. ex. 3.* *Aur. Vell. Macr. Sar. L. l. c. 11.* *C. d. Sall. Jug. c. 16.* d *Plur. d. l. p. 142. E. Bip. H. N. L. XXXIII. c. 3.*

Cadavera horum, & trium prætere mil-
 lium, quos Opimii crudelitas interfecerat,
 in Tiberim tracta sunt: bona om-
 nium publicata. Adolefcens etiam Ful-
 vius, quem de pace acturum missum vi-
 dimus, licet octavum demum & deci-
 mum annum ageret, omniumque plane
 infons foret, ab Opimio interemptus est
 a. Quin & conjugibus ætorum luctus
 est interdictus; & Licinia Gracchi dos
 adempta b: licet P. Mucius Jurifconful-
 tus cenferet, eam præfari oportere c. Sed
 Opimius (qui ex SC^o Infrata Urbe æ-
 dem, quam voverat Concordiæ, posuit,
 indignantibus civibus, qui per cædes con-
 cordiam recte fundari posse non puta-
 bant. Plut. Gracch. F. App. Al. Civ.
 L. I. n. 306.) non diu postea etiam aper-
 tius ostendit, venale sibi ad cuncta fla-
 gitia esse ingenium, quando anno Urbis
 sexcentesimo quadragesimo legatus ad Ju-
 gurtham missus d, ut regnum, quod Mi-
 cipsa obtinuerat, inter Jugurtham & Ad-
 herbalem divideret, argento a Jugurtha
 corruptus famæ & fidei pecuniam prætu-
 lit. Ergo, licet per injustitiam tempo-
 rum, cum reum eum egisset Decius Tri-
 bunus plebis, iudicio de morte Gracchi
 fuisset absolutus causam ejus defenden-
 te C. Carbone e, (qui Consul anno sex-
 centesimo trigefimo quarto ob turbulen-
 tissi-

a Vell. Pat. L. II. c. 7. b Plut. d. l. cl. 66.
 pr. ff. soluto matr. d Sall. Jug. c. 16. sive 19.
 edit. I. Vossæ. c Cic. de Orat. E. II. cap. 25.
 d De clar. Orat. c. 34. Liv. epi. 61.

lissimum tribunatum plebis, & mortis
 Africani invidiam, majestatis eum accu-
 sante adolescente L. Crasso, cantharidas
 sumpsisse dicitur a: vel, ut alii, in exi-
 lium fuit missus b) tamen A. U. 643,
 captarum ab hoste pecuniarum a C. Ma-
 milio Limetano Tribuno plebis damnatus
 turpem senectutem egit c. An obiter ad-
 demus, in hujus consulatu viii adeo ge-
 nerosi fuisse provenum, ut vivum Opi-
 mianum proverbiali locutione pro gene-
 rosissimo dictum fuerit d? Hic exitus Grae-
 chorum fuit meliore utique fato digno-
 rum: sed quos perdidit rigidæ virtutis
 studium in civitate, quam nimia felici-
 tas jam contuperat. Nam Tiberii quidem
 laudes initio jam hujus capitis vidimus:
 Cajus vero cunctis virtutibus ei similis
 erat; laudifque verè cupidissimus, ita ut
 semper Senatui auctor esset rei alicujus,
 quæ tantum ordinem decebat e; ingenio
 etiam & eloquentia longe præstantior f.
 Imo fuerunt, qui eum M. Tullio ante-
 ferre non dubitarent, quod refert & im-
 probat Gellius g. Etiam Ciceroni elo-
 quentissimus dicitur h: & idem, Graccho-
 rum consiliis, sapientia, legibus multas

F 4 Rei

a Cic. Fam. L. IX. num. 21. b Id. Bruto
 cap. 27. Valer. Max. L. II. cap. 7. num. 60.
 c Plut. Gracch. p. m. 843. d Cic. Bruto c. 83.
 Vell. Pat. L. II. cap. 7. Plin. H. N. E. XII. c. 4.
 e 14. qui sua avaria id superfuisse dicit.
 f Plut. p. m. 837. f Vell. L. II. cap. 6. Liv.
 ep. 60. Gell. L. XI. cap. 13. g L. X. cap. 3.
 h De clar. Or. cap. 28.

Reipublica partes constitutas asserit a: ac rursus alibi b, C. Gracchum nihil; quod ullam partem aequitatis aut juris haberet, reliquisse, dicit: eumque morte fraterna, pietate, dolore, magnitudine animi ad expectandam domestici sanguinis poenas fuisse excitatum c. Sed, ut fuit Cicero ingenii non satis constantis, & gratiae optimatum captator, aliis locis longe aliter & minus bene de Gracchis loquitur, ut quum in *Bruto* c. 33. ingenium quidem & eloquentiam C. Gracchi summis laudibus extollit: sed simul queritur, eum potius fratris, quam patrie, pietatem prestare voluisse. Et similia pluribus locis apud eum videri possunt d. Alibi e rursus fumentariam C. Gracchi largitionem damnat: &, capitalem esse orationem dicit, eam, quae ad acquisitionem honorum pertinet. Contra laudibus extollit Opimum f, civem cum praestantissimum appellans, & virum praclare de Republica meritum g: quae laudes quomodo in ipsum quadrent ex iam dictis facile iudicari potest; quemadmodum etiam penes Gracchoine, an penes optimates causa harum seditionum fuerit. Sed jam externa rursus bella horum temporum videamus, cum prius verbum adhuc desubula oratoria G. Gracchi addiderimus. Narrat nempe Cicero h., & post eum alii

2 Or. II. in *Rull.* c. 5. omnino lb. c. 29. b pro C. Rabrio c. 5. c de *Harrusp.* p. c. 20. d lb. c. 19. in *Rull.* l. 7. in *Catil.* l. 1. IV. 2. e de *Offic.* l. 11. c. 21. f de *clar. Orat.* c. 4. g pro *Sex.* cap. 67. h de *Orat.* l. III. cap. 60.

REIPUB. ROMAN. LIB. VII. 105.
alii a, Gracchum, cum concionaretur, habuisse ad manus servum cum eburneola fistula peritum hominem, qui inflaret celeriter eum sonum, quo illum aut remissum excitaret; aut a contentione revocaret.

CAPUT QUARTUM.

Bella Gallica, Allobroga, Ligustica.

§. I. Anno Urbis sexcentesimo vigesimo Salluvii (Salvres alii vocant, sed alterum praetulerim) Gallorum, trans Alpes incoleantum gens Massilienses Romanorum socios invaserunt b: idque satis commode Senatui Romano evenit. Nam M. Fulvius Flaccus Consul Italicos socios instigabat, ut jus Romanae civitatis peterent c. Et, cum regis compulsius esset, ut in curiam veniret, partim momento Senatui, partim oranti, ut incepto desisteret, responsum non dedit d. Sed occasione belli Gallici oblata sponte urbanas actiones triumpho adipiscendi spe deseruit: ac in Galliam profectus fortiter, eum hostibus Massiliensium Liguribus, Vocontis Salluviique rem gessit; si saltem honor ipsi non praeter merita datus fuit: nam de iis gentibus triumphatus ex fastis Consularibus diximus e: idque

S. 1. Bellum cum Gallis Salluvii & aliis. A. U. 628.

E 5 etiam.

2 *Quint.* l. II. c. 20. *Gell.* l. II. c. 11. b *Flor.* l. III. c. 2. c *Plut.* *Gracch.* p. m. 839. *App.* *Al. Civ.* l. I. m. 562. d *Val. Max.* l. IX. c. 5. m. 1. e *Vid.* & *Ann.* *Marcell.* l. XV. c. 15. *Iust. Ofiq.* c. 399.

etiam ex Vellejo a, & Plutarcho b colligi potest. Et sane Livius primum omnium Fulvium Gallos Transalpinos bello domuisse scriptum reliquit c sed jam etiam anno præcedente a C. Sextio Calvino Consule victi fuerant: isque in eorum agrum coloniam deduxit a nomine suo appellatam. *Aguas enim Sextias nomen habuit*: quod *aguarum salubrium ibi esset copia* d: ex quibus vocibus hodiernum nomen *Aix* est contractum.

S. 2. Bel-
lun Al-
lobrogi-
cum.

S. II. Inde cum Arvernīs & Allobrogibus bellum fuit gestum; quæ interioris Galliæ gens fuit: habitabat enim ferè, qua hodie Delphinatus & Sabaudia regiones ad lacum usque Lemannum incoluntur. Causa belli fuit e, quod *Teuismallum* Salluviorum Regem fugientem receperunt, & omni ope juvissent: tum quod *Æduorum*, sociorum Populi Romani, agros vastassent. (*Æduos in arctissimam societatem acceperant Romani, ita ut fratres dicerentur f.*) Et notavit Obsequens (c. 30.) Anno Urbis 631. jam victas fuisse has gentes: quo anno cum C. Fannio Consul fuit Cn. Domitius Ahenobarbus. (*Hic Neronis Imperatoris fuit avus g.*) Et Domitium sane feliciter res gestisse tabulæ triumphales ostendunt:

a Lib. II. c. 6. b Græcch. p. m. 841. c *epist.* 60. d *Liv. epist.* 61. Strabo L. IV. n. 178. Fusti Cassiod. c *Liv. d. l.* f *Cic. Fam. L.* VII. n. 10. ad *Att. L. l. n.* 18. non sine *Jo. Cas. B. G. L. l.* 6. 43. Tacit. *Ann. L. XL. c. 23.* Plat. *C. l. p.* m. 720. g *Suet. Ner. c. 2.*

dunt: ex quibus anno Urbis 633. triumphasse deprehenditur: quod idem etiam ex Eutropio a colligi potest: licet ibi Consulatum nomina minus recte legantur. (*Pighius ad A. U. 631. restituerit eum locum conatur*) & ipsa etiam rerum narratio est confusa. Et longe magis in diversum abit Valerius Maximus b; qui plane alios auctores secutus fuisse videtur. Dum tamen belli moles ingravesceret; Anno 632.

Q. Fabio Maximo Consuli (fuit hic filius fratris P. Africani Emiliani) Gallia provincia obvenit; licet etiam Domitio in eadem provincia imperium prorogatum esset. Et adeo cum parvo exercitu Gallis occurrit Fabius, ut Rex eorum *Berulcus* (ita est in fastis Capitolinis, quod Pighius putat lingua Cæltica fuisse *Berultrich*, quasi *patientis*, vel *modestus* dicas) jactaret, „ paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, suffecturam esse. Itaque ultro etiam Rhodanus ponte ex linteibus facto transire Romanos invasurus. Sed post acrem pugnam Galli in fugam conversi sunt: & festinatè transitu pontem nimum onerantes ejus vincula ruperunt: ita ut plurimi mergerentur. Ex centum igitur octoginta quinque millibus, quæ in exercitu habuisse Berulcus dicebatur, centum quinquaginta millia vel cæsa vel versa fuisse feruntur. Plinius c Appianusque Ale-

E 6 xan-

a *L. IV. c. 22.* b *L. IX. c. 6. n. 6. Sed. v. id. Frig. h. Ann. p. A. 632. p. 720. C. H. N. L. VII. c. 50.*

xandrinus. & eorum numerum paulo minorem faciunt: & memoratum dignum est, quod prior addit, Fabium Consullem, cum quartana febris laboraret, ea in acie fuisse liberatum. Strabo vero Fabium non totis triginta milibus ducenta millia Gallorum concidisse scribit. Betulus amisso exercitu Romam profectus est, ut Senatui satisficeret: sed quia contra pacem provinciae videbatur, ut in Galliam remitteretur, Albe in custodiam datus est. Decretum quoque est, ut *Congencianus* filius ejus comprehensus Romam mitteretur. Domitius & Fabius in ipsis, quibus dimicaverant, locis saxea crexere turres, & desuper exornata armis hostilibus trophaea fixerunt, more tamen Romanis inuitato. Et Domitium etiam, cum elephantorum ope maxime adjunctus in acie fuisset, elephantum pro provinciam vectum turba militum, quasi inter solemnia triumphi proficiente, Suetonius auctor est. Sed tamen Urbem quoque triumphantes intrasse & Fabium & Domitium marmora Capitolina ostendunt, Fabiumque Regem Bétulum in triumphum duxisse. Et ad hunc Fabii triumphum, puto, referri posse denarium, quem exhibet Vaillantius, licet ipse aliter sentiat. Triumphus hi anno Urbis sexcentesimo tricesimo tertio

^a In epis. Celtico. b L. IV. n. 185. & aliter utiam Liv. Epir. 61. c Flor. L. III. c. 2. d Orf. L. I. c. 13. e Nerone. c. 2. f de fam. Rom. G. Fab. n. 17.

tertio sunt ducti. Julius Caesar, a præter Allobroges (nam hos in dedicationem fuisse receptos narravit Livius) etiam Avernos & Aurenos: a Fabio superatos scribit; iisque Populum Romanum ignovisse, neque in provinciam redegisse, neque stipendium imposuisse. Sed tamen anno Urbis sexcentesimo tricesimo quinto colonia *Narbo Martius* (ita dicta, ut videtur, a *Re Marcio Rege*, qui Consul ejus anni fuit) in Gallia deducta est, quae *specula Populi Romani*, ac *propugnaculum ipsi ipsi nationibus oppositum* & *objectum foret*.

§. III. Et cum Gallis non tantum, sed etiam cum Liguribus bellum gessisse Marciun ex fragmentis factorum triumphalium discimus: ubi ejus triumphus de Liguribus *Seenis* memoratur, qui Livio Straboni *Stoni* dicuntur; & ab hoc Geographorum principe ad *Tridentinos* Alpes collocari videntur; ita ut Ligures origine forte fuerint. In epitome Liviana *gens Alpina* dicitur, Orolius h Galles sub Alpium radicibus positos expugnasse Marcium, & ad inaequationem delevisse dicit: vel potius, ipsam gentem pro desperatione ita in senect ipsam favisse, ut ne parvulus quidem omnino superfuisset, qui servitutis conditionem morti præferret. Anno

§. 3. Bellum Liguricum. A. U. 636.

sequen-

^a De bell. Gall. L. I. c. 41. b L. Diofese de Bodes. c Narbone. d Vell. Pat. L. I. c. 15. L. I. c. 8. e Cic. pro Font. c. 1. f Epir. 61. g L. IV. n. 104. nec multum dissentire videtur. H. L. III. c. 20. h L. V. c. 15.

sequente bellum cum Grajarum Apulum
gentibus continuatum fuisse Pighius con-
jicit ex nummo C. Licinii P. F. Gera (quod
nomen alterius hujus anni Consulis fuit)
insigne admodum tropæum præ se feren-
te a: præsertim cum etiam anno sexcen-
tesimo trigésimo octavo Gallia provincia
consularis fuerit: nam & Auctor de vi-
ris illustribus M. Æmilium Scaurum Con-
sulem Ligures & Gansios (ignota qui-
dem hæc gens est) domuisse; & tabule
triumphales de Gallis Karnis eum trium-
phasse testantur. Karni; vel Carni etiam
Alpinus populus fuit, sed qui postea et-
iam maritimam oram Itria vicinam,
vel eripuerunt Venetis, vel a Romanis
in eam deducti possederunt. Vestigia no-
minis servat in illis regionibus Carnio-
lu; Germanis Kraen; Imperatori hodie
Germanorum subdita provincia. Verum
minus grave fuisse hoc bellum patet,
quod milites suos laudatissimo illo Ro-
manorum more in paludibus exsiccandis
exercuerit b. Idem postea in Censura
viam Æmilianam stravit, a suo nomine di-
ctam c, quæ per Etruriam Sabatam usque
ferebat: & probe distinguenda est ab al-
tera via ejusdem nominis, quam stravit
in Consulatu suo Æmilius Lepidus A. U.
566., quæ via Flaminia Arimini juncta
inde Aquilejam usque extendebatur. E-
xemplum etiam in hoc viro observandum
est disciplinæ militaris sanctissime cultæ:
nam

a Exerat etiam ap. Vaili. G. Licinia nr. 28.
B. Strabo L. V. n. 150. C. Sext. Aur. Villo.

REIPUB. ROMAN. LIB. VII. III
nam tanta eo Imperatore disciplinæ re-
verentia fuit a, ut pomifera arbor, quam
in pede castrorum fuerat complexa me-
tatio, postero die abeunte exercitu inta-
ctis fructibus relicta fuerit. Tum præte-
rea hunc celebrem illum fuisse Scaurum,
qui sæpe Princeps Senatus dicitur b, quod
dignitatem illam per aliquot lustra obti-
nuerit. Obiter autem castigari debet Plu-
tarchus, qui eum humili genere, & no-
vum hominem fuisse dicit c: cum reve-
ra ex nobilissima fuerit Æmiliorum gen-
te; sed ejus domus propter paupertatem
tribus atatibus fere jacuerat; ita ut pa-
ter ejus carbonarium negotium exercue-
rit d. Post hanc victoriam ad Cimbri-
orum usque adventum, sive ad A. U. 644.
quietæ res Galliæ fuerunt.

CAPUT QUINTUM.

De bello Balearico, & cum Sardinis.

§. I. CUM Balearium insularum inco-
le piraticam exercendo mare in-
festum redderent, vel potius pauci quidam
eorum cum piratis societate facta conspi-
rassent, Q. Cæcilius Metellus Consul an-
no Urbis sexcentesimo trigésimo universos
criminatus invasit e; & gentem vix alio
armo
S. I. Bel-
lam Ba-
leari-
cum.
A. U.
630.

a Frontin. Stratag. L. IV. c. 3. ex. 13. b Cic.
pro C. Rabir. cap. 7. A. Con. Argum. Or. pro M.
Scauro. Et princeps civitatis pro R. Deiot. c. 11.
c de fortun. Rom. p. m. 318. d S. Au. Viller.
de vir. ill. c. Strabo L. III. n. 167.

amorum genere, nisi fundis, utentem
facili negotio superavit. Triumpho ta-
men res digna est visa, quem A. U. 632.
duxit. Neque illud tantum; sed etiam a
victis non magni momenti insulis *Baleari-*
ci cognomen sumpsit: videturque hæc
Metellorum familia honorem illum a vi-
cta gente cognomen assumendi præ ce-
teris ambuisse, cum hujus etiam pa-
trem *Macedonicum* dictum viderimus; &
etiam frater hujus *Baleariæ Dalmaticæ*,
ejusque filius *Creticus* dictus fuerit: quæ-
male Florus *Macedonici* filium facit.
Tum præterea *Numidicum* Metellum vi-
debimus, qui fratris *Mételli Macedonici*
fuit nepos.

§. 2. *Bel-* §. II. Vidimus supra *L. V. c. 4. §. 8.* *lum* *Tri-*
berium Gracchum de Sardinia A. U. 578.
quæ Sar- triumphasse. Et inde per multos sane an-
diæ. nos quæta hæc insula fuit, donec A. U.
627. rebellaret: & licet tum ab Aurelio
Consule subacti dicantur, tamen diffi-
cile bellum & longum fuisse inde conicitur,
quod in tabulis Capitolinis ad annum de-
mum Urbis sexcentiesimum trigésimum
primum triumphus Aurelii hujus ex Sar-
diniâ referatur. Imo anno rursus sexces-
tesimo trigésimo octavo consularis pro-
vincia facta est Sardinia: & M. Cæcili
Metelli Proconsulis ex ea insula trium-
phus in fastis marmoreis ad annum sex-
centiesimum quadragesimum recensetur.
Sed forte ab ipsis Præsidibus hæc bella
suscitabantur: quemadmodum anno sex-
cente-

centesimo quadragesimo octavo T. Albu-
cius bellum undique querens cum *ma-*
strucatis quibusdam latrunculis, una co-
horte auxiliaria res gessit: (*Mastruca* erat
vestis e pellibus villioris.) unde non tan-
tum supplicatio ipsi negata est: sed etiam
postulantibus Sardinia reus est factus &
damnatus. Nec deinde de rebus Sar-
dinia aliquid valde memorandum in hi-
storia reperitur; nisi forte notare veli-
mus, anno sexcentesimo nonagesimo sep-
timo M. *Emilium Scaurum*, qui Pro-
prætor Sardiniam tenebat, arroganter
adeo rapaciterque eam administrasse, ut
anno sequente Sardinia requirentibus a P.
Valerio Triario repetendarum postulat.
sit, qui dicere non dubitavit, se non re-
cusare, quo minus Scaurus absolveretur
si centum viginti homines nominare pos-
set, quibus in provincia nihil abstulisset.
Eum tamen defendere non dubitavit
Cicero, & causam obtinuit, Scauro ob
vetustissimam nobilitatem & recentem
memoriam patris, ut ferebatur, absolu-
to. Tanta iniquitas illorum temporum
fuit.

CA.

a Cic. de prov. cons. c. 7. b Id. fragm. Op. pro
M. Scauro p. 1013. ed. Grav. Quinil. L. l. c. 5.
c Cic. de l. de prov. cons. c. Divi. in Verr. c. 19.
d Val. Max. L. VIII. c. 1. n. 10. e Vid. Acon.
arg. pro Scauro. Cic. ad Att. L. ep. 16.

CAPUT SEXTUM.

De bellis Illyricis, Dalmaticis, Thraciis.

§. I. *Bel-* §. I. **Q**uomodo Gentium Illyriorum Rex
lum Il- A. U. 185. a Romanis victus
lyr. & & triumphatus sit dictum est supra L. V.
Dal- c. 6. §. 1. & simul, tum provinciam il-
mar.. lam ex quinque legationum sententia ordi-
 natam fuisse. Atque ipsi quidem Illyrii
 patienter satis jugum Romanorum tale-
 runt; & per plures annos pacata ea pro-
 vincia fuit: donec anno Urbis sexcen-
 tesimo decimo octavo Vardæi Illyricum
 infestare cœperunt: qui a Fulvio Flacco
 Consule subacti a, & ab ora maritima
 in interiora translati sunt b. Sic in ta-
 bulis Capitolinis reperimus, C. Sempro-
 nium Tuditanum Consulem anni sexcen-
 tesimi vigesimi quarti de Japidibus trium-
 phasse; qui ex gentibus Illyricis Italia,
 vel Istriæ proximi habitabant. Compen-
 dium Livianum nos docet, cum primo
 rem male gessisset: mox victoria eadem
 acceptam emendasse: & maxime eo bel-
 lo enituisse virtutem D. Bruti, illius qui
 Lustraniam subegerat. Post decennium
 rursus Metellus Consul Segestanos Illy-
 rici populos in Pannoniæ sinibus sitos
 bellum moventes, an a Romanis ultro
 illatum propulsantes (auctores enim re-
 rum

REIPUB. ROMAN. LIB. VII. 125
 rum Romanatum hic nos desistunt a)
 haud difficili victoria compefcuit. Inde
 sola triumpho cupidine ductus quietis Dal-
 matis bellum intulit, cum ab his amice
 fuisset susceptus. Et forte satis grave tum
 id bellum fuit, cum non tantum trium-
 phus Metello decretus sit & cognomen
Dalmatici ab eo assumptum; sed etiam
 magnas manubias retulerit b: licet fatear,
 priora illa facile ambitioni, postre-
 mum soli rapacitati Metelli adicribi pos-
 se. Finitima porro cum Thracibus & præ-
 cipue Scordiscis bella videmus.

§. II. Thracæ, atrocissimi assueta gens,
 circa hæc tempora non tantum proximas
 provincias, sed ipsam etiam Thessaliam
 & Dalmatiam incurrebant; & ad Adria-
 ticum usque mare penetraverant c. Ad-
 versus eos anno Urbis sexcentesimo trige-
 simo nono missus fuit C. Cassp, qui Pri-
 sci illius Cætonis fuit nepos, (filius M.
 Cætonis, qui Prætor designatus vivo pa-
 tre obiit d; quique egregios de jure civi-
 li libros reliquisse dicitur e) & etiam ad
 exemplum avi multas orationes scriptas
 reliquit. Sed is non modo susus a Thraci-
 bus & fugatus fuit; verum omnino totus
 interceptus exercitus, quem duxerat f.
 At eodem anno T. Didius Prætor diffusus
 Scordiscos, intra suam repulit Thraciam:
 triumphumque de iis duxisse videtur g.

Quem

§. 2. *Bel-*
la cum
Thraci-
bus.

A. U.
 639.

a Vid. Pighii ann. ad h. ann. b Cicin Ver. L. L.
 c. 59. Et ibi Ase. c Flor. L. III. c. 4. d Vid. Cic. de
 Senect. in f. c. Gell. Noct. Att. L. XIII. c. 19. f Fl.
 d. I. Europ. L. IV. c. 24. g Cæsar. in Bis. c. 25.

a Liv. ep. 1. 6. b Strabo L. VII. n. 325. si qua-
 riam de hoc tempore dicitur ille q. d. h. l. 1. 1. 1. 1.

Quemadmodum etiam M. Livius Drusus Consul ulterius eos egit, Danubiumve transire vetuit *a*. Tamen rursus anno sexcentesimo quadragesimo quarto M. Minucius Rufus Proconsul contra Scordiscos & Triballos prospere pugnavit, non sine summo tamen suo periculo, multis suorum amissis dum per insidum glacie fluvium equitatum ducit. Triumphum Minucio ob hanc victoriam fuisse decretum docent Vellejus *b*, & denarii in hujus triumphum memoriam cusi *c*. Quae porro in his regionibus bella gesta fuerint, commodius ad sequentem librum referentur. Videamus jam bellum gravius multo, sive tumultum potius Cimbricum.

CAPUT SEPTIMUM.

De bello Cimbrico, Teutonico & Tigurino.

S. i. Ori. S. L. **S**excentimum & quadragesimum go hujus belli. annum Urbs agebat cum primum Cimbrorum audita sunt arma Cactio M. A. U. cello ac Papirio Carbone Consulibus. Verba sunt Taciti in libro de moribus Germanorum *d*. Videntur autem hi ex penitissima Germania progressi; & jam tum forte

a Flor. d. l. Liv. ep. 63. *b* L. II. c. 8. *c* Vailant. gente Minuc. n. 9. qui falsos hic Capitolii triumphales citat, supino errore Pighii verba pro fastorum inscriptione producenti: cum in marmaribus hic triumphus describitur. d. 37. *c* Flor. l. III. c. 30.

forte eam regionem tenuerunt, quae Cimbrica Chersonesus est dicta, & hodie *Jutiam* & *Slesvitensem Ducatum* complectitur. Nam plurimorum veterum, & ipsius Strabonis *a* crassus est error, qui Cimbrus ob levcam similitudinem nominis cum *Cimmeriis* confundunt, qui ad *Maeotiam* paludem habitarent *b*. Ea gens hoc anno populabunda in Illyricum usque pervenit: quemadmodum jam antea item ex Septentrione progressi Galli, & postea variae gentes Germaniae, aut Sarmaticae originis Imperium Romanum populorum innumera multitudine inundarunt. Si bonis auctoribus utius fuit Florus justior aliquantulum harum gentium (quibus etiam magna hodie Batavorum pars & major Francorum Britanorumque, imo Itolorum & Siculorum originem debet) causa videbitur. Dicit enim, cum terras eorum inundaasset Oceanus, novas sedes toto orbe quaesivisse; exclusosque Gallia & Hispania in Italiam venisse, atque a Silano Consule (hic anni sexcentissimi quadragesimi quarti Consul fuit) petivisse, ut victor gentium Populus sibi aliquid terrae quasi stipendium daret; ceterum, ut vellent, manibus suis, atque armis uterentur. Verum vix videtur fide dignum (quamquam similia etiam tradidisse Livium ex epitome ejus sexagesima quinta hiqueat) eos, qui jam ante quadriennium cum

Ro-

a L. VIII. n. 293. *b* Vid. Cluver. Germ. Ant. L. III. t. 22. p. m. 90. *c* Liv. Epit. 63.

Romanis prælio confixerant, victoresque fuerant, illorum confestim pacem exoptavisse. Sed de his penes lectorem prudentem iudicium esto.

S. 2. Romanorum variaz claritas.

A. U. 640.

§. II. Certe ab anno Urbis sexcentesimo quadagesimo initium ducendum est bellorum cum Germanis gestorum; quos ad sua usque tempora per annos ducentos & decem triumphatos magis esse, quam victos dicit Tacitus *a*. Nam eo anno Consul Cn. Papirius Carbo ad *Noricam* urbem supra Aquilejam cum Cimbris congressus prælio non solum fuis, sed etiam exercitu exutus est *b*. Inde per Gallias vagati Cimbrī Hispanos etiam adorti sunt *c*. Sed ubique exclusi, ut ex Floro vidimus, & *Tentoniis* juncti (altera hæc erat a Germania gens) rursus versus Italiam iter direxerunt; agrosque quos precibus impetrare nequiverant, armis petere constituerunt, Silvanumque Consulem prælio victum castris etiam exerunt: licet, ut militibus alacrioribus Consul uteretur plures leges per eos annos latas, quibus stipendia militibus minuebantur, abrogaverit *d*. Anno Urbis sexcentesimo quadagesimo quinto M. Aurelius Scavrus Consul iterum ab his gentibus est fugatus *e*, non tamen occisus, ut videtur credidisse Vellejus *f*. Nam post tres demum annos legatus Consulis a Cimbris fuso exerc-

A. U. 635.

a Germ. c. 37. *b* Jul. Obseq. de prodig. c. 36. *c* Flor. L. III. c. 3. *d* Afcon. ad Or. Lupo Corn. p. 131. ed. Lugd. Bat. A. 1675. *e* Tacit. d. l. t. L. II. c. 12.

exercitu captus est *a*; & quam in consilium ab iis evocatus, deterneret eos, ne Alpes transirent Italiam petiturus, eo quod diceret Romanos vinci non posse, *a* *Esorige* ferocè juvene occisus est. Nec felicius fuit L. Cassius Longinus Consul, cui Gallia Narbonensis cum bello Cimbrico provincia erat data. Is enim a novis hostibus *Tigurinis* Gallis, (pagus erat Helvetiorum, cuius hodie nomen in clava urbs *Tigurum* servat Helveticarum prima) qui a civitate Helveticorum discesserant, & Cimbris jam vicinis se junxerant, in finibus Allobrogum cum magna parte exercitus sui cæsus est *b*; ejusque exercitus reliquæ sub jugum missæ *c*: cum legatus C. Popillius, ne residua exercitus portio deleteretur (ab hostibus enim obsessus fuga se servare non poterat) turpissimo foedere cum hostibus pactus fuisset: ubi quorundam cæsus fuit L. Piso legatus, qui proavus *Calpurnia* Cæsaris uxoris fuit *d*. Nec melior fortuna fuit *e* Q. Servilii Cæpionis, qui anno Urbis sexcentesimo quadagesimo septimo (M. Ciceroni hic annus natalis fuit) prædæ magis, quam victoriæ cupidus in provinciam Galliam venit, dum Cimbrī, ut videtur, se alio averisissent. Ergo non expectato Cimbrorum adventu Gallis interim Teuctosis bellum intulit; ibique Tolosam oppidum antiquum ac celebre diripuit. Dicitur hic in-

A. U. 646.

a Liv. epit. 67. *b* Liv. Epit. 65. *c* Cas. R. G. L. I. c. 7. *d* Tacit. d. l. *e* Oros. L. V. cap. 15. *c* Sallust. Jug. c. 114.

invenisse Cæpio, & abstulisse aurum, quod quondam Galli Brenno duce e templo Delphico abriperant. Quindecim milia circiter talentorum fuisse ex Pseudo-donio refert Strabo *a*; quod faciunt nonagies centies mille Philippicos. Aliter Justinus *b* hanc summam effert: sed horum auctorum conciliatio, aut explicatio nihil ad scopum nostram facit: sufficit, si sciamus, ingentem plane auri vim argenticæ fuisse. Nec impune hanc factæ pecuniæ rapinam fertur tulisse Cæpio: quam jam Galli, quod plurimi ob illud furtum malis afflicterentur, in lacum quandam projecisse dicebantur; unde a Romaniseducta fuerit *c*. Nam ipsum Cæpionem vitam deinceps in calamitatibus transegisse & finisse, tanquam sacrilegum patriæ ejectum, tradunt, relictis heredibus filiabus, quas Timagenes scribit constitutas turpiter perisse *d*: nec absolum videtur credere, Deum etiam in gentilibus contemptum deorum, quos ipsi utique Deos esse credebant, cælesti vindicta ultum fuisse. Livius ob eadem ejus temeritate acceptam, bonis publicatis fuisse damnatum refert, in cuius epitome nulla auri fit mentio. Quæstionem certe de eo auro fuisse habitam etiam ex Cicerone *e* discimus: idemque (*de Orat. L. II. cap. 47. seq.*) a C. Norbano Tr. pl. accusante Antonio Cæpionem reum factum, & damnatum tradit. Valerius Maximus,

a L. IV. n. 189. *b* L. XXXII. c. 3. *Justin. d. 1.*
d Strabo *d. l. c. de Nat. Deor. L. III. c. 30.*

zimus, ut passim alibi, ita hic rursus supinam negligentiam prodit: cum enim primo loco narret *a*, Cæpionem in carcerem quidem ob culpam amissi exercitus conjectum fuisse; sed a *L. Regino* Tribuno plebis ob veteris arctæque amicitie memoriam inde fuisse eductum; alibi tamen *b*, quasi plane sibi oblitus, cum in publicis vinculis spiritum deposuisse tradit; & corpus ejus fune scilicet eamnicis manibus laceratum, in scalis Gemoniis jacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum fuisse: quod quidem nihil mirum fuerit, quum hactenus talis ignominie exemplum non exstiteret. Afflictissimam conditionem Cæpionis fuisse inter omnes convenit: & Smyrnx eum exulasse testatur Cicero *c*. Proverbiali inde locutione dictum fertur de eo, qui magnis ac fatalibus afficitur malis, novoque ac miserando exitio perit *d*, *eum aurum Tolosanum habere*. Prorogatum tamen interim in provincia Cæpioni imperium fuerat: eique additus anno sexcentesimo quadagesimo octavo Consul *Cn. Mallius Maximus* (minus recte ab aliis *Marcus* prænominè dicitur *e*) cujus collega *P. Rutilius Urbi* præsidio relictus primus rudem expertemque tironem, doctoribus gladiatorum accessit vitandi atque inferendi

Tom. II

F

ictus

a L. IV. c. 7. *b* L. VI. c. 9. ex. 13. *C. Or. pro Balbo* c. 11. *d* Gell. Noct. Attic. L. III. cap. 9. *Frasin. Adag. Chil. l. Cent. X. nn. 98. c. Salust. Jugurb. s. Tacit. German. c. 37. &c.*

ictus subtiliorem rationem docuit. *M*allius vero, sive, ut aliis dicitur, *Mallius* sine virtute, sine ingenio, vitæ etiam contempta, præter opinionem Consul factus, cum etiam vir sapientissimus & primarius in civitate *Q. Catulus* repulsiæ passus esset, statim ut in provinciam venit cum *Cæpione* eam exercitumque partiti sunt, ita ut *Rhodano* fluvio medio terminarentur. Atque ibi dum acerba inter se invidia & contentione discordant, cum summa ignominia, & periculo Romani nominis victi sunt, clademque *Allieni* parem acceperunt: nam binis castris exiit sunt: militum octoginta, calorum & lictorum quadraginta millia occisa feruntur. Ita ut ex omni exercitu decem tantummodo, qui nuntium ad augendas miseras referrent, superfuisset dicantur. Hostes binis castris atque ingenti præda positi barbarico more cuncta, quæ ceperant, pessumando perdidere. Vestis difficilia projectaque: aurum argentamque in flumen abjectum: lorice virorum concise: phalæx equorum dissipare: equi ipsi gurgitibus submersi: homines laqueis ex arboribus suspensi; ita ut nihil prædæ victor, nihil misericordie victus perciperet. Magnus ex hac *Cimbro*rum victoria Romanos terror invasit: metusque ingens & trepidatio fuit, ne confisum Italia occupata *Cimbr*i ad Urbem properarent. Itaque, quod in gravissimi belli

REIPUBLICÆ ROMANÆ LIB. VII. 123
belli metu fieri solebat, iustitium indictum est; saga sunt iumpta: dilectus in Urbe atque Italia tota diligentissime sunt habiti. *P. Rutilius* Consul omnem juventutem sacramento adigere iustus est: novaque legiones scribere, cum quibus hosti occurreret: isque severissime & accuratissime dilectum egit.

S. III. Alius tamen huic bello Imperator destinabatur *C. Marius*, qui bellum cum *Jugurtha* jam confecerat: isque adhuc abtens in Numidia legibus solutus, (leges enim & absentis rationem haberi in comitiis consulatibus, & intra decennium eundem Consulatum refici vetabant; ita ut hic exemplum infractarum legum jam habuerit *Julius Cæsar*, cujus amita *Mario* nupta fuit) & Consul iterum factus est, Galliam Narbonensem cum bello *Cimbro* provincialem extra sortemactus: qui ea erate restituendæ disciplinæ virtutisque militari natus esse videbatur. Verum in eo consulatu *Gallus* quidem *Tectosagus* bellum intulit: & legatus ejus *L. Cornelius Sulla* ducem *Tectosagum* *Capitulum* cepit. Sed, cum in Hispaniam abiissent *Cimbr*i, & hunc & sequentem annum (nam in absentem *Marium* etiam tertius consulatus a *Populo* collatus fuerat) *Marius* in apparatu belli & exercendis militibus consumpsit: adhuc enim extra ordinem ipsi *Galli* belli provincia decreta fuerat, inimicis etiam

S. 5. *Marius*
huic
belli
dux factus.

F 2

ejus

a *Val. Max.* L. II. c. 3. n. 2. b *Cic. pro Plan.*
tio c. 4. h. p. *Mur.* c. 17. c *Liv. epit.* 67.

a *Plut. Mario* p. m. 412. b *id. Sulla* p. m.
452. c *Polyan. Strateg.* L. VIII. c. 10. v. 1.

ejus sententiis suis eum ex Gallia non
 detrahentibus a: cum sola Marii virtute
 tantus hostis repelli posse videretur. Ibi
 jam Sulla Tribunum militum *Marfos* gen-
 tem populosissimam, ut dicit *Plutar-
 chus b*, ad belli societatem traxerat:
 quod tamen nomen corruptum esse vi-
 detur, cum nullos in his tractibus *Mar-
 fos* alii scriptores noverint. Sed & in
 hac expeditione Sulla, quod jam antea
 bello Jugurthino de quo mox dicemus,
 fecerat, animum Marii offendit, quod
 incretenti jam Sullanae gloriæ Marius in-
 videret c. Marius porro, antequam ex
 Hispania revertentur barbari, Romanis
 profectus est, ut consularia comitia ha-
 beret, cum *L. Aurelius Orestes* Consul
 instanti comitiorum tempore diem extre-
 mum obiisse nunciaretur: ibique *L. Ap-
 puleji Saturnini* Tribuni plebis opera qua-
 rum consulatum obtinuit: de cuius Sa-
 turnini turbulentiſſimo tribunatu paulo
 post erit dicendum. Et turpibus quidem
 artibus ac ridiculis usi sunt, ut in Ma-
 rium consulatus conferretur, Marius qui-
 dem in specie eum detrectando, Satur-
 ninus vero *proditorem* eum patria appel-
 lando, quod tanto periculo incumbente
 operam suam petenti patriæ negaret d.
 Collega Mario datus est *Q. Lutatius*
Catulus, & ambobus Consulibus utraque
 Gallia Cimbricumque bellum provincie
 decreta. Marius *Alpibus* superatis, (cum
 Catu-

a *Cit. de provinc. consular. c. 8. b Sulla p. m.*
 452. c *Plut. lb. d Id. Mariop. m. 413.*

Catulus ab altera parte Italiae Cimbris
 per Noricum irruptentibus oppositus ef-
 set) ubi hostes jam prope adesse intellexit,
 castra ad flumen Rhodanum communiit,
 ingentem undique conneatuum
 copiam comportari jubens, ne inivus
 aliquando, & non suo tempore, deficienti-
 bus rebus necessariis, confugere cogere-
 tur. Et, ut earum rerum simili conve-
 ctionem faciliorem, & militem continuo
 opere vegetiorem redderet, cum ostia
 Rhodani magna vi limi arenæque opple-
 ta essent, eo exercitum otiosum conver-
 tit, fossamque grande, & magnorum na-
 vigiorum patientem duxit: que ab ejus
 nomine *fossa Mariana* dicta fuit a. Milites
 inde, sicut pugnae avidissimos in cas-
 tris continuit, eosque sæpe vallum con-
 scendere, & contemplari hostes jussit; ita
 & vultu hostium, & voci absona fe-
 reneque assuescerent. Neque, quanquam
 summa contentione flagitarent pugnandi
 copiam, castris tamen suis eduxit: ita
 ut tandem Teutones audaciores redditi
 vallum ejus oppugnare aggredirentur.
 Verum mox, speretis jam plane Romanis,
 vasa conclamantur; & castra eorum præ-
 tergressi sunt, per ludibrium rogantes, *eo-
 quid Romam ad uxores suas mandare vellent*
b? Marius autem eos sermone secutus est,
 castra semper castris conferens, donec ad
 Aquas usque Sextias pervenissent c. Ibi
 de industria illum locum castris cepisse

a *Sirabo L. IV. n. 187. Pompon. Mel. a. L. II. c.*
 51. b *Flor. L. III. c. 3. c. Plut. Mariop. m. 413.*

dicitur, qui aquandi comoditate care-
ret, ut etiam hunc stimulum militibus
suis adderet. Cumque sicut ulterius vi-
serent, monstrato iis flumine, quod sub
ipsis erat hostium castris, *illie*, inquit,
habetis potum; sed sanguine venalem. Mi-
litibus tamen petentibus, ut confestim eos
in hostem duceret, placida primo, *ut cas-
tra communirent*, iussit. Interim calorum
& lixarum magna manus ad aquandum
descendit, hostiumque complures nihil
minus quam pugnam expectantes oppri-
mit. Moxque etiam eos, qui pertumul-
tum arma ceperant, (Ambrones preci-
pue erant) Ligurum potissimum strema
opera vius profligavit; licet etiam femi-
nae in Romanos, ut in hostes in suos, ut
in proditores; horrendam rabiem exer-
cerent. Neque tamen Romani securos se
esse existimant, cum nec vallo muniti
essent, (ita quidem habet Plutarchus, sed
eorum, quae paulo ante dixerat, ut vide-
tur, oblitus) nec sine terrore horrendos
barbarorum ejulatus audire possent. Ve-
runtamen nihil tum moverunt hostes; sed
ad novam pugnam omnia strenue parabant.
Marius interim Claudium Marcellum sal-
tatum, qui supra hostium capita erat, oc-
cupate jubet: & ipse orta luce aciem in-
struit. Ibi, dum cum Mariano exercitu
pugnam committant barbari, Marcellus
terga eorum cadere coepit: atque ita un-
dique in fugam conversi sunt hostes,
quorum centum millia: & ultra, aut cae-
sa,

sa, aut capta fuisse dicuntur. Post pu-
gnam spolia legere iussit Marius: & dum
ingentem ipse armorum struem incendere
parat, amici Romam adveniunt, quintum
ei Consulatum delatum esse nuntiantes.
Sed interim Catulus Cimbris obversus,
cum juga Alpium tueri se posse disideret;
exercitumque ejus tutelae causa in varias
partes disceperere non auderet, descendens
ex montibus Aethesin in fluvium hostibus
objecit, locis ejus vadosis diligenter muni-
tis. Hostium vero tanta erat securitas,
ut lata, quae gestabant, scuta corporibus
subjicientibus ex summis montium vertici-
bus per glaciem ac nivem in valles demit-
terentur. In planiciem delati statim al-
veum fluminis complere coeperunt colles
vicinos demolientes: & rupium simul frag-
menta congerentes; ita ut plurimi Roma-
norum praeter castra desererent. Catu-
lus, cum fugam sibi non posse videret,
ut sua potius, quam Romani nominis ea
ignominia esset, utque non fugere, sed du-
cem sequi milites viderentur, abeuntium
agmen praecessit. Praesidium trans Aethesin,
cum fortiter se defendisset, captum est:
sed ab hostibus virtutem eorum re-
veritis, datis indicibus dimissum.

S. IV. Cum vero Italianam vastare perge-
ret hostes, Marius ab Urbe revocatus
est, Padumque transgressus, & copias
cum Catulo junctis, constituto cum hosti-
bus die & loco apud Verceilas depugna-
vit.

vic. Ut vero suorum maxime militum victoria esset propria, nec ejus glorie magnam partem sibi vindicare posset Catulus, suos milites in cornibus acies Marius collocavit; eaque ita produxit, ut media acies, quæ Catuli erat, sinam faceret a: quod Sulla, qui illi pugna interfuit, literis prodidisse dicitur. Is enim librum commentarium rerum a se gestarum reliquit b. Sed fortuna æquior Catulo, quam collega fuit. Immo enim pulvere excitato, qui conspectum adimeret, dicitur aciem hostium prævertitum fuisse Marius: barbaros vero in Catulum fuisse delatos, in cujus legionibus Sulla se stetit scribit. Maxime autem Romanis ætus profuit; cujus intolerantes erant barbari; & pugnabatur circa solstitium æstivum. Ergo in fugam hostes sunt versi, quanquam eorum antesignani cærenis per balteos trajectis in speciem valli quasi colligati starent c. Verum hostium suorum manus evitantes barbari ab uxoribus, sororibus, filiabus quisque suis interficiebantur: quæ deinde seque liberisque suos infantes vario mortis genere perdebant. Capti tamen ad sexaginta millia fuisse dicuntur: cæsi bis totidem. Victoria hæc, licet variis iudiciis constaret, a Catuli potissimum militibus fuisse relata, tamen & Consulatus majestas, & gloria jam ante parta etiam hujus victoriae decus Mario adscribi fecerunt.

Igi-

a Plut. d. l. p. 420. b Id. Sull. p. 460. c Id. Mario p. 421.

Igitur Tertius Urbis cauditer appellatus est a: eique in æna & in epulis, ut Deo, vel potius ut Heroi, libatum. Ipse quoque Marius post hanc victoriam *canthara* semper potasse dicitur b exemplo *Liberti parisi*, qui primus omnium triumphum egisse fertur. Solum quoque Mario Populus triumphum tam ex bello Cimbrico, quam ex Teutonico confecto decevisset, nisi ipse cum Catulo honorem illum communicare voluisset c. Verum nequam hoc signum erat animi ab ambitione alieni; sed potius milites Catuli timentis si debito sibi honore privarentur. Neque unquam odium ex hac æmulatione contractum Marius exiit: imo civili bello victor eum interfici jussit, necessitati Catuli nequequam eam cædem deprecantibus d. Triumphum præter alia ornavit Rex *Tenobochus*; qui insignis proceritatis fuisse dicitur; & quater nos senove equos transire solitus e. Belgice forte *Srouthee* a projecta oris audacia dictum conjectura est satis frivola viri in ceteris nequaquam inepti, sed plurimarum scientiarum, & præterque antiquitatum patriæ nostræ gnarissimi *Hadranti Junii* f. Hujus belli, ut videtur, occasione Marius antiquam, quæ hactenus apud Romanos obtinuerat,

F. 5. mili-

a Ibid. b Val. Max. L. III. cap. 6. ex Plin. H. N. L. XXXIII. cap. 1. f. id. L. VII. cap. 9. c Cic. Tusc. Quæst. L. V. cap. 19. d Cic. Ibid. e Flor. p. III. cap. 3. f Barrovia cap. 23. S. ult. p. m. 406.

militiæ rationem plurimum mutavit, proletariis etiam & capite censu in militiam adscriptis a; cum antea tenuiores illi non nisi in tumultu milites scriberentur b. Idem in secundo Consulatu suo solam aquilam legionum signum esse iussit c; cum antea etiam Lupus, Minoraurus, Equus, Apes singulis ordinibus præferrentur. Tum vasa & cibaria in fasciculos aperta in terculis quibusdam ferre milites iussit; unde *Muli Mariani* proverbio dici cœperunt d.

CAPUT OCTAVUM.

De seditione L. Appuleii Saturnini.

S. I. S.
 453.
 Appule-
 jana.
 A. U.

S. I. Sed non eadem porro domi, quæ militiæ fuerat, Marii gloria exsistit. Nam sextum quidem Consulatum Anno Urbis sexoctogesimo quinquagesimo tertio adeptus est; sed divisa per tribus pecunia, & competitorum Metello turpi largitione dejecto, ut *L. Valerius Flaccus* sibi admittet potius, quam collega, daretur e obtinuit: licet videri possit, Consulatum hunc ei tanquam præmium victoriæ ac meritum a Populo fuisse delatum f. Verum in eo jam Consulata Marius a bonis defecit: & *L. Appulejo Saturnino* Tri-

Tribuno plebis seditioso se adiutorem & defensorem præbuit. Hic sub finem anni præcedentis *A. Nonium* Tribunum plebis designatum factione *Marii* & *C. Servilii Glaucii* Prætoris designati subnixus interfecerat: & nemicum Tribunum ejus factionis accusare auso a, in ejus locum per factionem Tribunus fuerat creatus. Tum statim ejusdem *Marii* auctoritate suffulcus leges perniciosas plebis captandæ gratia per vim ferre cœpit, militibus *Marianis*, qui in Urbe erant, & seditiose plebis multitudine armatus. Legem ergo primum promulgat, ut ager Gallicus, unde *Marius* Cimbrorum expulerat, jam non amplius Gallici, sed Romani juris esset: utque veteranis centena agri jugera in Africa dividerentur b. Ut in Sicilia, Achajam Macedoniam coloniarum deducerentur c. Utque aurum Tholosanum dolo, ac scelere *Cœpionis* partum ad emptio- nes agrorum converteretur d. Præterea tulit, ut semissibus & trientibus frumentum Populo distribueretur e. Atque ita Græchorum leges frumentariis restitisse visus est. Præterea, ut leges suas sanciret, addidit, ut quod tributum plebs iussisset, Populum teneret: utque, qui Tribunum legem roganti obstitisset, majestatis reus esset f.

F 6. „ a. Ad-

a *Sall. Jug. c. 36. Plut. Mar. p. 410. b Enn. ap. Gell. L. XV. l. c. 10. c Plin. H. N. L. X. c. 4. d Plut. Mariop. m. 410. Fest. V. Annuntius. Frontin. Stracag. L. IV. c. 1. n. 7. e Plut. Mariop. m. 422. b Vell. Pat. L. II. c. 13.*

a *App. Alex. Civ. L. I. num. 367. b Sext. Aur. Victor. c Cic. pro Balbo cap. 21. d Vid. s. hujus libri cap. 111. §. 2. e Cic. ad Herenn. L. I. c. 12.*

a. Additum erat legi, "ut si plebs
 eam scivisset, Senatus juratus intra
 quintum diem auctor fereret. Qui jus-
 jurandum recusasset, Senatu movere-
 tur b; & festertia quadringenta & o-
 cingenta i multam perolveret. Appu-
 lejus per vim eam legem pertulit.
 Marius vero de ea lege ad Senatum re-
 ferens negavit, se unquam sua sponte
 juraturum esse. Atque cum quibusvis illis dies
 venisset, dixit, "jurandum in legem
 quatenus ea legitima sit, ita in pre-
 sens multitudinem rusticam, quæ le-
 gem urgeat, dispendi posse, & postea
 facile ostendi, legitimam eam non es-
 se, quod & per vim & Jove tonante
 lata sit. Ita statim exurgens ipse pri-
 mum cum amicis jusjurandum præstat:
 idemque reliqui Senatores faciunt, dum
 quisque sibi metuit. Metello, qui solus
 negabat, exilium a Populo indici curat:
 quod ille patienter subijt affirmans, se
 commissurum non esse, ut sua causa pec-
 ciculum patriæ crearetur.

§. III. Appulejus, ut porro destinat per-
 ficere posset, in tertium annum Tribu-
 nus plebis reselectus est: interque alios col-
 lega ipsi additus fuit *Equitibus Firmo* mu-
 nicipio oriundus d; qui se illustris illius
 Ti. Gracchi filium esse mentiebatur: sed
 quem

a Vid. eund. de Orat. L. II. cap. 25. b App.
 Alex. l. di 7 nobi. Flor. 36000. c App. Al. l.
 d Val. Max. L. III. c. 8. n. 4. Plur. Mariop. m.
 423. d Val. Max. L. III. c. 2. n. 18. L. III. c. 8.
 n. 6. L. IX. c. 15. n. 1.

quem mendacii arguerat Dempronia Grac-
 chorum soror, & uxor quondam Magni
 illius Scipionis Emiliani. Hic tamen ple-
 bi ob solam Gracchorum memoriam gra-
 tissimus habebatur e. Hi ergo C. Glau-
 cium Prætozem, qui se satellitem, imo
 antesignanum seditionis Appulejane præ-
 bebatur in annum sequentem Consulem de-
 signare conati sunt: & G. Mommius, vi-
 cum primarium, & consularis competi-
 torem (M. Antonius Orator celeberrimus
 b jam consensu Consul creatus erat)
 in ipsis comitiis fustibus interfecerunt.
 (Pater hic fuit C. Antonii, quem Cicero
 in Consulatu collegam habuit, & avus
 M. Antonii Triumviri.) Tanti facinoris
 indignitate commotus Populus Appule-
 janc necem minator. Appulejus vero nova ple-
 bis multitudine ex agris exerta, iurosi-
 que locis assumptis C. Glaucium, C. Saus-
 sejo Quæstore & Q. Labieno Capitolium
 occupat. Tum autem optimatum consen-
 su armatur civitas: itaque Senatus consul-
 tum, quo Saturninus hostis judicaretur, &
 Consules jubentur, Videre, ne quid Res-
 publica detrimenti capias. Itaque Marius,
 licet eadem nocte consilia eum Saturnino
 communicasset e, armatos, cunctanter
 quamvis, in forum producti, & intercis-
 sis a quæductibus obsessis in eas angustias
 redigit: ut Saussejus sitim non diutius fe-
 rens Capitolium incendi suaderet. Verum
 tandem fide publica accepta fe Mario
 penni-

a App. Al. Civ. L. I. n. 369. b Cic. de Orat.
 L. III. c. 3. 4. 9. c Plur. l. xxx. d.

permiserunt, ejus nempe defensione freti. Et sane Marius, cum omnes, statim interficiendos esse seditiosos; conclamarent, in curiam eos includit, velut legitimum de iis sumpturus supplicium; revera, ut a vi eos prohiberet. Plebs vero, iustam de sceleratis ultionem ita e ludii indignata primum regulas cuiusque convulsas in inclusos coniecit: & mox in forum degressos necavit a. Occisus est etiam subditivus ille Gracchus primo initi magistratus die, cum merito sacrosancta tribunorum potestas tuenda libertati instituta hominem sceleratum non tegetet. Valerius Max. L. IX. c. 7. §. 1. cum a Populo liberatum fuisse dicit; sed ejus parva est auctoritas. Saturnini caput C. Rabirius Senator per convivia circumtulit. Hunc Rabirium ob casum Saturninum post annos triginta septem Consule Cicerone T. Labienus, cuius pater Q. Labienus cum Saturnino occisus fuerat, perduellionis accusavit b: quem defendit Cicero oratione, quae exstat, sed mutila; & negavit, a C. Rabirio occisum esse, ostenditque, Rabirium in ceteris rebus Senatus imperio paruisse; neque fidem publicam violasse, quam Marius sine Senatus consulto dare non potuisset. Condemnatus est Rabirius a C. & L. Casaribus; qui non a Populo, ut moris erat, sed a Pratore, quod non licebat, crea-

a Cic. Or. pro C. Rabir. c. 6. seq. Id. in Corn. Philipp. VIII. c. 5. & in Bruto c. 63. b. P. in Pis. c. 2.

creati fuerant, ut narrat Dio Cassius; qui addit a, cum ad Populum provocasse; sed ibi quoque fuisse damnandum, nisi Metellus Celer, qui tum Angur & Prator erat, vexillum e Janiculo traxisset; quo facto nihil amplius a Populo statui poterat. Suetonius b vero auctor est, absolutum fuisse Rabirium; & nihil eque ei profuisse, quam C. Caesaris iudicis acerbitatem. Et haec post duas Oracchianas tertias in Urbe sedicio fuit. Metellus statim, ut etiam hoc addimus, maximo Populi Senatusque favore ex Aethiopia exilio revocatus est, & in integrum restitutus c. Calpurnio Tribuno plebis rogante e. Roman redeuntis ferant, diem integrum non suffecisse, dum ad portas Urbis obvius quosque complecteretur d. Scripsit hujus Metelli vitam Plutarchus e; sed ea hodie non exstat.

CAPUT NONUM.

De Bello Jugurthino.

§. I. Vidimus Libri precedentis c. 1. §. 1. Ori-
 ut paulo ante deletam a Ro-
 manis Carthaginem obisse primarium co-
 rum amicum Massinissam Numidiae. Re-
 gem: eique successisse tres filios; ex qui-
 bus post aliquod tempus Micipsa solus sur-
 pesites regnum obtinuit. Micipsa moriens
 re.

§. 1. Ori-
 ut paulo ante
 deletam a Ro-
 manis Cartha-
 ginem obisse
 primarium co-
 rum amicum
 Massinissam
 Numidiae. Re-
 gem: eique
 successisse tres
 filios; ex qui-
 bus post aliquod
 tempus Micipsa
 solus sur-
 pesites regnum
 obtinuit.

A. U.
 634.

a L. XXXVII. p. 24. edit. reg. b Julio c. 12. c Cic. pro Plancio c. 28. d Liv. ep. 69. e Vid. eum in Mario p. m. 423.

regnum reliquit Adherbali & Hiempsali filius suis; tertiumque addidit Jugurtham fratris sui Manafabalis filium, quem adoptaverat. Et hunc quidem Micipsa perdere statuerat, quod corpore & ingenio validum cerneret a; & omnes aequales gloria antecere, omnibus tamen charum esse. Sed cum neque per vim, neque per insidias opprimi posse homo adeo popularis videretur, Micipsa cum auxiliis, quae ad bellum Numantium mittebantur, praefecit, ostentando virtutem, vel hostium sevitia facile eum occisurum esse sperans. Sed ea res longe aliter, ac ratus erat, evenit. Nam fortunam & modesta sedulitate se Scipioni, munificentia aliis gratissimum reddidit. Eodem Numantia deleta, Jugurtham donatum & laudatum dimisit; secreto tamen motum, ut virtute potius amicitiam P. R. coleret, quam largitionibus (quod jam tum facere instituerat) paucorum gratiam emeret. Mortuo Micipsa Hiempsalem primum Jugurtha obtinuit; curat b. Inde copiis patris omni Numidia imperare parat; & Adherbalem praelio superat. Adherbal Romam querelas ad Senatum defert; sed, corruptis jam Senatorum animis legatione & donis a Jugurtha missis, hoc tantum obtinuit, ut legati mitterentur, qui regnum, quod Micipsa obtinuerat inter Jugurtham & Adherbalem dividerent. Legationis princeps erat L. Opimius c; quem improbum fuisse vi-

rum

rum jam vidimus, cum de seditione C. Gracchi ageremus. Itaque & hic & reliqui legati pecuniam quam fidem charitatem habentes partem Numidiae agro virisque opulentiores Jugurthae, alteram specie, quam ulu potiores Adherbali tradunt. At, postquam discessissent, Jugurtha aperto bello totius Numidiae imperium petit, & praelio victum Adherbalem in Cirtha oppido circumdedit a: legatosque a Senatu missos speciosis verbis delinuit. Cum tamen Adherbal alia legatione missa Senatus opem suppliciter implorasset, alii iterum legati, & quidem amplissimis honoribus usi, sunt missi; qui iterum oratione Jugurthae decepti an mitigati nullo operae pretio edito discesserunt. Et interim Cirtha potius Jugurtha Adherbalem contra Senatus demeritationem necat: atque ita tandem bellum ipsi fuit indictum b.

§ II. Itaque Anno Urbis sexcentesimo quadragesimo secundo L. Calpurnius Bestia in Africanum exercitum transiit: atque acriter Numidiam ingressus, multos mortales c, & urbes aliquot pugnando cepit. Sed mox animus avaritiae aeger, & per legatos Jugurthae pecunia corruptus pacem cum hoste flagitiosam, omnium consiliorum ministro assumpto legato suo Senario fecit: atque inde ad comitia Romam digreditur. At C. Memmius Tribunus plebis, liberrimi ingenii vir, quique odio

§ 2.
Initium
belli.
A. U.
642.

a Sallust. Jug. c. 6. b Ib. c. 12. c Ib. c. 16.

a Ibid. c. 21. Ibid. c. 26. Liv. Epit. 64.
c Sallust. d. l. c. 24.

odio potentia nobilitatis celebris erat; rogationem petulit, uti *L. Cassius*, qui sum Prator erat, ad Jugurtham mitteretur; cumque imposta fide publica Romanam duceret. Ergo Jugurtha exitu quam maxime miserabili Romam venit; & magna mercede *C. Babium* Tribunum plebis parat, cujus impudentia contra jus & injurias omnes munus foret. Anno tamen sequente *Sp. Postumio Albino* Consule belli, sed magis, ut exitus docuit, lucri avido provincia Numidia evenit: cum persuasisset *Massiva* Gulusse filio, *Masinissa* nepoti, ut regnum Numidie a Senatu peteret: Verum fraude Jugurtha *Massiva* interfectus est: quod cum palm factum esset, jussus est a Senatu Jugurtha Italia decedere: qui cedens Urbe dixisse fertur, cum sepe tacitus eo respiceret, Urbem venalem & manure perituram, si emptorem invenisset. Cujus dicti veritatem eventus post sexaginta circiter annos firmavit, cum *Julius Caesar* immensa largitione *Emilius Paulum* Consulem, *Cajumque Carionem* Tribunum plebis in suas partes pertraxit. *Albinus* porro in provinciis profectus variis Jugurthæ artibus ludificatus est: & cum astitatem, nulla re memorabili gesta, confecisset, Romam ad comitia decessit, *Aulo* fratre in castris Propratore relicto. Hic, seu ipse belli conficiendi, sive ut aetere exercitus propius admotio pecuniam a Rege exprimeret, media hyeme urbem,

urbem, ubi Regis thesauri erant, obsedit. Sed dolis Jugurthæ, & spe pactio- nis perpellitur, ut in abditas regiones eum, velati cedentem, insequeretur. Interea assidue exercitum Romanorum tentando plurimos, ut transfugerent; alios, signo dato, locum uti in acie defererent, Jugurtha corripit; & demum intempesta nocte castra circumvenit, & Romanos ad turpem deditionem adegit; imo sub jugum mittit. Verum *Senatus*, suo atque Populi injuria nullum potuisse fedus fieri decernit: & Consul statim in Africam proficisci jubetur: ubi res, soluto impio, licentia & lascivia ita corruptas invenit, ut ex copia rerum nihil sibi agendum statueret. Interea Romæ *C. Manilius Limesianus* Tribunus plebis legem tulit, uti questio institueretur in eos, quorum consilio Jugurtha decreta Senatus neglexisset; quique ab eo in legationibus aut imperiis pecunias accepissent; quique de pace aut bello cum hostibus pactio- nes fecissent. Lege post magnam contentio- nem studio plebis perlata tres questores sunt facti, qui de eo crimine quaerent; interque eos *M. Scavrus*, qui legatus Bessæ fuerat, & qui ipse huic crimini erat obnoxius. Damnatus fuit *Scavrus* cum *Boles*, *C. Carone*, (cujus tamen damnatio an aliquid cum Jugurthæ causa commune haberet, nescio) *Sp. Albino*, *L. Opimio*; quas damna-
tiones

tionem injussas fuisse Cicero innuit a, par-
tium magis studium, quam veritatem rei
secutus.

S. 3. Res
Metello
Cof. in
Africa
gesta.

A. U.

914.

S. III. Anno Urbis sexcentesimo qua-
dragesimo quarto *Q. Metellus* Africam,
& bellum cum Jugurtha Consul obti-
nuit. Is statim ad bellum, quod gestu-
rus erat, animum intendit *b*: novum-
que fere exercitum confcribit: quod exer-
citus, qui in provincia erat, omnem
fere disciplinam solvisset: eum tamen ip-
sum etiam disciplina instaurata brevi con-
firmavit. Ergo Jugurtha ingentem in-
fese concipiens metum legatos ad Con-
sulem mittit vitam tantum sibi liberisque
petituros, alia omnia dedituros Populo
Romano. Sed parum homini note per-
fidia credens Metellus ipsum cum arti-
bus aggreditur *c*; multa pollicendo per-
suadens legatis, ut Jugurtham vivum
aut necatum sibi traderent: & interim
strenuissime bellum curat, atque in Nu-
midiam penetrat: & virtute egregia mi-
situm Jugurtham loco sibi iniquo vin-
cit; cum etiam alix Numidarum copie
sub duce *Bomilcare* (a quo Massiva in-
terfectus fuerat) a *Ruellio* Metelli legato
vincerentur *d*. Cum tamen bellum reso-
varet Jugurtha, Metellus vastatione a-
gorum, incendiis oppidorum, crede-
re poterum hostes ad obsoles, frumentum a-
liaque, quæ usui forent, danda compel-
lit. Utque ad prælium Jugurtham pel-
lice-

liceret *Zamam*, primariam urbem, obse-
dit, strenue Imperatoris sui conatus ad-
juvante Mario, qui legatus Metello ade-
rat: quod tamen non prohibuit, quo-
minus a Zama discedere Metello cog-
rentur *b*. Hibernis contra *Thy. Metellus* per
Bomilcarem (cui impunitatem, & hono-
rum suorum omnium securam possessionem
promiserat) Regis animum ad de-
ditionem, & ad pecunie, elephantoro-
rum, perfugarum, aliarumque rerum
traditionem compellit. Idem tamen, dum
secum ipse reputat, quam gravis casus
in servitium ex regno foret, bellum de
integro sumit *c*: & *Vaccos*, qui jam
prælidium Romanorum receperant, per-
movit, ut occasione diei festi captata
eos omnes occiderent: qui tamen gra-
ves mox Romanis poenas dederunt. Ve-
rum interim domesticus Metello adver-
sarius in suis castris suscitabatur. Ma-
rius enim legatus ejus consilium jam in-
hians a Metello petendi gratia missione
rogaverat; sed sapius frustratus tandem
respondit, nihil esse quod fe-
" rinaret; satis mature cum filio suo (is
" ætatis circiter viginti adolescens e-
" rat) consilium petiturum esse. *d*
Hinc plane a Metello alienatus *Marius* *d*
occulte eum & variis comodis impugnat;
atque multos impellit, uti Romam, du-
ci a Metello bellum, scribant. *Marius*
Imperatorem postulent. Ita *Mario* Ro-
man-

a Vid. enim de Cl. Orat. c. 33. & seq. b Sal.
Hist. c. 43. c. 11. c. 45. d. 16. c. 53.

a Ibid. cap. 56. b Ibid. c. 61. c Ibid. cap. 66.
d Ibid. cap. 63.

man profecto Consulatus mandatur & cum jam per multas tempestates ille honos homini novo tributus non esset: quo nuncio adeo perculsus fuit Metellus, ut neque lacrymas tenere, neque moderari linguam posset. Ut ergo gloriam praeberet novo Consuli, neque rem alienam periculo suo curaret, legatos ad Bocchum Numidarum Regem, ad quem victus Jugurtha confugerat, mittit; magis, ut ita bellum intactum Mario traderet, quam quod negotium conficere posse speraret. Mox tamen profectus triumphavit.

S. 4. Hel-
lusio a
Mario
confe-
ctum.

S. IV. Marius inretra summo conatu, & frustra adversantibus clam-optimatibus, quae bello opus erant parat, oratione simul acerba in nobiles, quos ducti in longissimum tempus belli auctores arguebat, invehit. Et postquam in Africam transmisisset brevi spatio veterum militum virtutem restituit; novosque cum iis coalescere fecit. Et cum Jugurtha manum conferere cupiens mediocria primum gerebat; inde majora & magis aspera aggrediens festinato & agmine & impetu *Capsam* urbem inter ingentes solitudines sitam occupavit; & terrorumque sui longe lateque sparsit. Ita Jugurtha, & oppidis multis, & militibus, & pecunia magna amissis, Bocchum tertiam Numidiae parte, si fines suos recepisset, promissa, ut ad se veniret, illexit. Et statim simul Marium e circa vesperam inva-

a *Ibid.* c. 73. b *Ibid.* c. 81. c *Sall. d. l. c. 87.*
d *Ibid.* c. 91. e *Ibid.* c. 98.

invadunt, rati, aut noctem, si victi essent, sibi fore munimento; si vicissent, nulli impedimento, quia locorum scientes erant. Magno tamen cum damno suorum sunt repulsi; & cum paulo post iterum barbari male pugnassent, Bocchus petiit, ut legatos ad Senatum mittere liceret. Senatus foedus & amicitiam petentibus respondit, „delicti quidem gratiam Boccho fieri; foedus & amicitiam accepturum esse, cum meruisset.“ Sullam inde, Marii Quaestorem, Rex Bocchus accessit; eique Jugurtham in insidias deductum & vincum tradidit. Cum felix hic belli exitus Romae auditus esset, Marius Consul iterum abfens factus est: isque Kalendis Jan. Anno U. 649. magna gloria Consul triumphavit. Jugurtha post triumphum in carcerem conditus, alii tunicam ejus dilacerantibus; dum alius per vim ornamentum aureum, quod patrio more ex aure pendulum gestabat, illi deripere festinans, insinam una amiculum avelleret: ita ut barbatae magis quam Romane cum Rege captivo actum esse videatur. Nam in insinum carcerem, & nudus quidem detrusus est; ita ut ipse cavillans, frigidum nimis id balneum esse, quereretur.

Certum autem satis est, plura hoc tempore etiam memoranda evenisse, sed quae propter auctorum defectum dilucide satis explicari nequeunt; ita ut libro proximo bella

A. U.
949.

a *Ibid.* c. 113. b *Plur. Mario p. m. 412.*

bella potissima civilia nobis explicanda sunt: nam si quid de bello Piratico, quod hoc iam intervallo (A. U. 650.) coeperat, diligentius sit dicendum, ad sequentem quoque periodum, qui maxime gestum est, commodius referretur.

S. S. Legatum
regni
Cyrenaiici.

§. V. Sed, quoniam in Africa adhuc versamur mentio hic facienda est alterius hereditatis regie. (Asiam testamento Attali Romanis accessisse ante vidimus) quam Populus Romanus crevit *Ptolemæo Apione Cyrenarum Rege mortuo*. Fuerat hic *Ptolemæi Evergetis* ejus nominis secundi, qui *Physcon* etiam dictus est, filius ex pellice susceptus *b*; qui seculari cognomine *Apion*, hoc est, *macer* dictus fuit; quod eum patri, qui *crassus* & obesus fuerat, comparavissent: nisi verius sit, eum a Deo *Ægyptiorum Apis* id nomen habuisse. Huic pater testamento Cyrenarum regnum reliquerat: ipse moriens A. U. 657. Populum Romanum heredem induxit. Sed Senatus ejus regni civitates liberatas esse voluit *c*; quæ, cum postea a tyrannis oppressæ essent, ea occasione usi Romani Cyrenaicam in provinciam formam redegerunt per *Lucullum*, qui missus a Sulla ad leges Cyrenæis ferendas fuerat *d*. Hæc provincia postea ex imperio Imperatoris Augusti eundem cum *Creta Inisula* Præsidem habuit *e*. An vero duo fuerint *Ptolemæi*, qui Populum Romanum heredem reli-

que-

a *Vid. Cic. Agr. ar. II. cap. 19.* b *Justin. L. XXXIX. cap. 5. c Liv. epit. 70. d Plur. Lucull. p. 492. e Vid. Dion. L. LIII. p. 341. ed. reg. 1548.*

querunt, maturiorem considerationem meretur. Credit illud *Sigonius a*; & putat superiorem *Cyrenas Populo R. testamento* reliquisse, cum eo ut liberæ essent; posteriolem, cognomine *Apionem*, cum *Cyrenaicæ aridam etiam Libyam*: sed auctores, quos citat *Jordanem & Sex. Rufum*, non magnæ sunt, præsertim in rebus hujus ævi, auctoritatis; & *Ammianus* etiam *Marcellinus b*, licet nobilis scriptor, nimis ab hoc quidem seculo remotus est, quam ut tuto fides ei adhiberi possit.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

De seditione Drusi, & bello Sociali, quod Italicum etiam, & Mariscum dicitur.

§. I. **C**um, ut dictum est, in horum §. I. *Ori-* temporum historia quædam *ge. belli* auctorum veterum inopia non satis certo *socialis.* tradi posse certissimum sit, rerum tantum capita persequi cogimur: nec seriem earum continuam pertexere possumus. Et primo quidem, post ea que libro proximo narravimus, occurrit nobis seditio *Drusi ann;* & quod ei annexum fuit, gravissimum bellum cum *sociis Italici gentibus* gestum. Vocatur

Tom. II.

G

tur

a *De ant. jureprov. L. II. c. 16. b Vid. cum L. XXII. in f.*